

NAZMI ÖNER

İRAN'IN HAZAR KIYILARI

(GEZİ)

Yazan ve yayına hazırlayan : Nazmi Öner

Yazarla irtibat Tel : 0544 665 09 09

e-mail : n.oner1507@gmail.com

Yayına hazırlandığı tarih : Kasım 2023

ISBN: **978-625-00-6619-5**

Bu kitabın tüm telif ve yayın hakları 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince yazarına aittir.

Arama motoruna “Nazmi Öner” yazıp tıklayarak yazarın basılmış kitaplarına www.nazmioner.com.tr sayfasında elektronik gezi kitaplarına ulaşabilirsiniz.

NAZMÎ ÖNER 1946 yılında Burdur'un Bucak İlçesine bağlı Seydi Köyde doğdu. Seydiköy İlkokulu ve Isparta Gönen İlköğretmen Okulunu bitirdikten sonra, 1964 yılında Erzurum Karayazı'ya bağlı Yücelik Köyü İlkokulunda öğretmenliğe başladı. Sonra Buca Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler ve Anadolu Üniversitesi Tarih Öğretmenliği bölümlerini bitirdi.

Erzurum'dan sonra öğretmenlik hayatı: Afyon, Burdur, Giresun, Konya ve Antalya'da, İlkokul Öğretmeni, Sosyal Bilgiler Öğretmeni, Tarih ve Dershane Öğretmeni olarak otuz beş yıl devam etti. Burdur Cumhuriyet lisesinden emekli olduktan sonra altı sene de Çıralıda bulunan, kendisine ait Likya Pansiyonu çalıştırdı ve dünyanın değişik bölgelerine geziler yaparak bunları yazdı.

Yazarın yayınlanmış Eserleri: *Yalnızlık, Gece ve Karlar* (Şiir) /*Dünya Yaşanması Bir Yer Değil* (Şiir) /*Amsterdam Şiir Gibi Şehir* (Şiir) /*Kırk Yaşında Kadın* (Şiir) /*Seydiköy* (Köy araştırması) /*Kürt Açılışının Kapanımı* (Araştırma-Politika) **Kültüre Eleştirel Bakış** (Toplumsal eleştiri) **Dünya Birleşirse savaşlar biter** (araştırma) **Laiklik, Şeriat ve Türban Tartışmaları** (Araştırma) /**En Büyük tehdit Milliyetçilik** (Araştırma) /**Tarihin Tanımı** (Tarih) /**M. Kemal ile Çanakkale'den Ankara'ya** (Tarih) **Gazete** (Tarih) /**Sagalassos** (Tarih) **Sanatta Evrensellik** (Deneme) **Türkiye'nin Mutsuz ve Huzursuz İklimi** (Deneme) /**AB Arifesinde Çevre sorunlarımız** (Makale) /**İlköğretmen Okullarında Bir Zamanlar** (Eğitim) **Cumhuriyet değerlendirmeleri** (Makale) /**Yeni koltuklar** (Hikaye), **Ölümün pençesinde dört yolcu** (Anı) /**Dünyanın birliği** (Makale) /**Dünya birleşmeli ve tek merkezden yönetilmelidir** (Araştırma)

ÇOCUK KİTAPLARI: Su Damlasından Buluta, /Termessoslu Gençlerin Onur Mücadelesi, /Pergeli Bulutlar Toroslarda, /Kasaphane Kedileri

GEZİ: Kıbrıs'ta Tarih ve Doğa (Gezi/Yurtiçi Gezilerim (Gezi)

www.nazmioner.com.tr de yayınlanan elektronik gezi kitapları/**İran'da Gezmek** (e- kitap Gezi) /**Kafkas Ülkeleri** (e-kitap Gezi) /**Baltık Ülkelerinde Gezi** (e-kitap Gezi) /**Türkistan Gezisi** (e-kitap Gezi) /**Tebriiz** (e-kitap Gezi) /**Şiraz** (e-kitap Gezi) **Hemedan** (e-kitap Gezi) /**İsfahan** (e-kitap Gezi) /**Abakan'dan Baykal'a** (e-kitap Gezi)/ **İrkutsk'tan Urallara** (e-kitap Gezi) /**İran Horasan'ı ve Meşhet** (e-kitap Gezi) **İran'ın Hazar denizi kıyıları** (e-kitap Gazi)/ **Balkan Ülkelerinde Gezi** (e-kitap Gezi) **Batı Akdeniz Gemi Turu** (e- kitap Gezi)/ **Türkiye'nin Ortadoğu'suna Seyahat** (e-kitap Gezi) /

Evli ve iki çocuk babası olan Nazmi Öner, TSB (Türkiye Sanatçılar Birliği); Ansan (Antalya Sanatçılar Derneği); Antalya Kent Konseyi, Anşoyad (Antalya Şair, Ozan, Yazarlar Derneği) ve YKKED (Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği) ve Disk Emekli-sen üyesi olup Antalya'da yaşamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Gezi dediğin tarih mi, coğrafya mı?	05
Batum'dan geri dönüş	13
Zencan Ostamı (Eyaleti)	24
Erdebil Eyaleti	42
Safüyiddin Erdebili külliyesi	47
Erdebil sokaklarında	62
Serayn Kaplıcaları	73
Gilan Eyaleti	89
Astara	90
Reşt	104
Bender Enzeli	122
Mazenderan Eyaleti	139
Ramsar	140
Ramsar'dan Sari'ye yolculuk	157
Mahmut Abad'dan Sari'ye	173
Sari	178
Sari'den Gorgan'a	204
Gorgan	208
Gorgan'dan Meşhet'e	221

Ben dünyanın tümünü kendi ülkem kabul ediyorum. Bir yerin bizim olması için sınırlarımız içinde olması gerekmez. Gidip gezdiğim yaşadığım her yer benim ülkem. Çünkü dünya hepimizin.

GEZİ DEDIĞİN, TARİH Mİ COĞRAFYA MI?

Bugüne dek emekli bir tarih öğretmeni olarak gezilerde ilk hedefim tarih ve tarihle ilgili şeyler olmuştur. Antik kentler, müzeler ve yaşamını sürdüren kentlerin Old Town denilen eski merkezleri gezilerdeki ilk görmek istediğim öncelikli yerlerdi.

Erdebil'de Şah İsmail Hatai

2012 yılına dek gezdiğim yerlerin genel bir değerlendirmesini yapınca gördüm ki tarihi biçimlendirenler her ne kadar insanlar olsa da insanları biçimlendiren ise coğrafya idi. İnsanların ekonomisi, barınması, yerleşim biçimleri, sanat, ticaret ve sosyal ilişkileri yaşadığı coğrafyanın koşullarına göre geliyordu.

Tus'da Ferdosi'nin (Firdevsi) anıt mezarı

Tarihin ilk yüksek medeniyetlerine baktığımız zaman kendi coğrafyalarının eseri olan Mısır ile Mezopotamya uygarlıklarının Anadolu'da yeni biçim alarak Ege uygarlığına dönüşümü, coğrafyanın insan ve tarih üzerindeki etkisini gösteriyordu.

Çok daha açık ve net bir örnek ise Aryanların Hindistan ve İran'da oluşturdukları uygarlıktır diyorum. İkisi de aynı soy ve kültürden gelmelerine karşın Hindistan'da yaratılan uygarlık ile İran'a gelenlerin yarattığı uygarlık arasındaki fark, Hindistan İran coğrafyalarının farkı kadar büyüktür. Ve yine Orta Asya'dan dağılan Türklerin gittikleri

ülkelerin coğrafyasına uygun olarak geliştirdikleri kültürler arasında derin farklılıklar görülmektedir. Örneğin Asya'nın ortasındaki bir Kırgız ile Anadolu'daki bir Türk arasındaki fark da coğrafyanın önemini ortaya koymaktadır.

Nisabur'da Omar Hayyam'ın anıt mezarı

İşte bu yüzden 2012 yılında gezilerimi tek tek tarihi kentlerden çok tüm bir coğrafyayı kaplayacak TÜRK TARİHİNİN YAŞANDIĞI COĞRAFYANIN TAMAMI biçiminde planladım. Süre olarak da üç ay olarak düşündüm.

Gezi rotasını ise Antalya'dan otobüsle Batum ve oradan İran otobüsleriyle Tiflis, Baku üzerinden İran'a girince Bilesuvar'da inip Erdebil'e varmak ve geziyi buradan başlatmaktı. Erdebil'de yeterince kaldıktan sonra Astara'dan başlayarak İran'ın Hazar kıyılarını dolaşarak İran Horasanında Meşhet ve çevresini gezip buradan Türkmenistan'a ve oradan Kazakistan'a ve ondan sonra da Kırgızistan'a geçmekti.

Meşhet'te İmam Rıza Külliyesinden bir bölüm

Gezimin bu bölümünde Özbekistan'ı ağır giriş koşulları nedeniyle plana dahil etmedim. Özbekistan'a girebilmek için vize, davetiye ve burada kalacağın adres gibi koşullar isteniyordu. Ayrıca Kerimov

yönetimi güvenli bir yönetim değildi. Bu yüzden Özbekistan'ı plandan çıkardım.

Bu arada mayıs, haziran ve temmuz ayları boyunca üç ay içinde gezebileceğim yerlerin kabataslak bir planını yaptım. Buralara vizesiz girilip girilmeyeceğini ve girilen ülkelerde yapılacak idari işlemleri araştırdım. Çünkü eski doğu bloğu ülkelerinin ipe sapa gelmez pek çok kayıt vs işlemleri vardı.

Astrahan'da Volga, günbatımında deniz gibi

Özellikle Türk cumhuriyetleri çok riskli, hatta riskin de ötesinde, hayati tehlike arz ediyordu. Genel basın ve TV'lerde her ne kadar

hamasi duygularla, dostluk kardeşlik mesajları verilse de benim gibi bağımsız gezginlerin hiç birisi bu ülkelerde can ve mal güvenliğinin garanti olduğunu söylemiyordu.

Ve yine Türkiye'den çok kötü görülüp gösterilen İran ise bölgede tek güvenli liman olup bağımsız gezginlerden yine hiçbir kimse İran için tek kötü satır yazmıyordu. Gerçi ben artık İran'ı kendim de biliyordum. Geçen yıl İran'da 40 günde on şehri dolaşmıştım. Fakat Hazar kıyıları ve Horasan Bölgesi kalmıştı. Buralar için üç hafta ayırdım. Buradan Türkmenistan'a geçip beş gün dolaştıktan sonra Özbekistan'a geçecektim. Özbekistan için on gün düşünüyordum ama Özbekistan vize vermeyince bunu plandan çıkarmıştım.

Almatı, yüksekliği 7000 metreyi aşan Tanrı Dağlarının eteğinde

Türkmenistan'dan Kazakistan'a geçip bir hafta da Çimkent ile Almatı arasında dolaşıp, Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e gidecektim. Bu bölgede Tacikistan ise planda olmasına rağmen iptal de edilebilecekti.

Çünkü Özbekistan'a gidemeyince, Tacikistan'a geçmek de zorlaşıyordu. Bu yüzden bunun kararını Kırgızistan'da verecektim.

Tacikistan'dan vazgeçersem, Bişkek'te üç gün kaldıktan sonra Çin'in Uygur Bölgesine gidecektim. Kaşgar, Urumçi ve Turfan kentlerini dolaşıp, Uygur kültür uygarlığıyla, bugün bu topraklarda yaşayan Uygurları görecektim.

Bişkek'te Kırgız kadın kahraman

Moğolistan üzerinden Baykal, Abakan, Altay üçgeninde; yani Güney Sibirya'da kalan Orta Asya'yı dolaşacaktım. Buradaki Dvalarla, Hakasları kendi coğrafyasında izleyecektim. Sibirya'yı Baykal gölünden başlayarak Orta ve Batı Sibirya ile Urallarda Başkurt, Çuvaş ve Tatarların yaşadığı yerleri doğudan batıya doğru gezerek Kafkaslardan geri dönecektim.

Görüldüğü gibi gezmeyi hedeflediğim alan, Avrupa kıtasından çok daha büyük bir coğrafyayı kapsadığı için gezi süresini de üç ay olarak belirlemiştım. Ayrıca bu süre içinde gezilecek yerler ve kalınacak otellerle ilgili herhangi bir rezervasyon veya bilet alımı yapmadım. Her şey yolda belli olacak kalma süreleri o yer hakkında gerekli bir fikir ediniinceye kadar sürecekti.

Sibirya'da köy evleri ve bahçeleri

Yerleşimler arasında ulaşım olarak tren ve otobüsleri kullanacak zorunlu olmadıkça uçağı kullanmayacaktım. Çünkü amaç coğrafyanın içinden geçerek coğrafyayı olabildiği kadar yaşayarak beynime nakşetmek ve içime sindirmektir.

Fakat tabii ki evdeki hesap çarşıya uymadı ve planımda büyük oranda değişiklikler yapmak zorunda kaldım. İlk değişiklik de Türkiye dışındaki ilk durağımla olan Batum'da başladı.

BATUM'DAN GERİ DÖNÜŞ

Nisan ayını gezeceğim yerler hakkında bilgi toplamak, hazırlık ve planlama ile geçirdikten sonra mayısın beşinde, Antalya'dan otobüse binip 24 saat sonra Sarp Sınır Kapısından Gürcistan'a girdim.

Akşama kadar Batum'da dolaşım. Fotoğraflarını çektim. Batum geçen sene gördüğüm Batum değildi. Neredeyse yüzde yüze yakın bir değişim ve gelişimle tam bir turizm merkezi olmuştu.

Batum Limanı

Geçen senen esnaf ve iş yerlerinde çok sayıda Türk varken, gelen turistin de yarından fazlası Türk'tü. Gürcistan'daki Azeri azınlık

iletişimi sağlıyordu. Oysa şimdi Azeri azınlıktan başka, Müslüman Aca-
ralar da Türkçe öğrenmiş. Bu yüzden, geçmişte 300 seneden fazla Os-
manlı yönetiminde kalan ve sınırlarımızdan 20 km. uzaklıktaki Batum
Türkiye'nin bir parçası gibiydi.

Batum

Batum'da geceyi Türklerin işlettiği bir otelde geçirdikten sonra sa-
bah, Tiflis-Baku-Tebriz otobüsüyle İran'a gitmek için otogara vardı-
ğımda, böyle bir otobüsün olmadığını gördüm. İran otobüsleri Azerbay-
can yönetimine dalanmaktansa, Türkiye'den dolanmayı tercih ediyoruz
dediler.

Bu durumda Türkiye'ye yeniden giriş yapıp, aynı gün tekrar
İran'a çıkış yapacaktım ama üzülmedim. Çünkü Azerbaycan polisinin
yüzünü görmeyi ben de istemiyordum. Geçen yıl Azerbaycan'da tam
anlamıyla bir hayal kırıklığı yaşamıştım.

Diğer devletlerden gelenleri bir polis kontrol ederken Türkiye’den gelenleri başka bir polis kontrol ediyordu. Ama işin ilginç tarafı diğer devletlerden gelen on kişinin işlemi bitirip gümrükten geçerken Türkiye’den gelen tek kişinin işlemi bitmiyor ve polis adeta ne işin var niye geldin dercesine bir olumsuzluk sergiliyordu.

Batum otogarında Türk otobüs firmaları

Türkiye’de Azeri kardeş falan diyorduk ama gümrüklerde Türkiye’den gelenlere kardeş değil adeta düşman muamelesi yapılıyordu. Azerbaycan gezim süresince de Azerbaycan’da yönetim olarak çok sıkı ve sıkıcıydı. Azeri insanı ne denli samimi ve sıcak ise yönetim o denli soğuk ve katıydı. Daha doğrusu Azerbaycan’ı Gürcistan kadar demokrat ve özgür, İran kadar güvenli bulmadım.

Bu yüzden yolculuk planlarımın daha ilk durakta bozulması ve Türkiye üzerinden olmasına üzülmедim. Hatta bu değişikliğin en güzel

tarafı, Çoruh Vadisini baştan sona görmem oldu. Aslında bir Doğu Anadolu gezisi sırasında Kars, Ardahan, Artvin üzerinden Hopa'ya inmiştik, ama Çoruh Vadisini görmemiştik.

Türkiye'ye geri dönüş

Bu yol Karadeniz doğasının denizden içeriye sokulan vadilerindeki muhteşem manzaralarla dolup taşmakta olup orman yeşilinin her renk ve türü sanki birbiriyle yarışarcasına bu çok engebeli arazinin her tarafını kaplıyordu. Arada bir dereler çaylar orman-su bütünleşmesini sağlarken Borçka'da Çoruh Nehri ve baraj gölü, burada orman yeşiline göl grisini eklerken gök mavisi hepsini kucaklıyordu.

Yolun bu bölümünü önceki Ardahan Hopa yolculuğumdan hatırlıyorum. Zaten o zamanda burada doğaya hayran kalmıştım. Ama bu kez biz sağa dönerek Çoruh Vadisine girdik. Bu kez gittiğimiz yol, Artvin'den Çoruh vadisini izleyerek Erzurum'a gidiyor ki; bu vadinin içinde Çoruh'un akış yönünün tersine akan bir yolda ilerlemek,

gerçekten olağanüstü bir güzellik ve duygu yoğunluğuydu. Çoruh vadisi çok derin, çok uzun ve harika bir kanyondur.

Borçka çıkışında Baraj ve aşağıda Artvin

Çoruh kanyonunda baraj inşaatı ve tüneller

Yeni yapılan yol, safi tünellerden oluşuyor gibiydi. Tüneller, tüneller, tüneller... Tepeden geçen yeni yol tüneller ve viyadüklerle dolu. Ama yeni yolun tamamlanıp hizmete açılmadığı çoğu yerde yine vadi tabanındaki eski yola iniyoruz. Burada vadinin genişliği çoğu yerde ancak nehir ile yolu zar zor alabilecek genişlikte olup kilometrelerce bu biçimde nehir ile yol yan-yana gidiyor.

Kanyonun tabanında nehir ve yol

Şimdi planlarımın aksamasına daha çok seviniyorum. Çünkü böylesi doğal bir güzelliği ancak Hollywood filmlerinde izliyorduk.

Çoruh ile eski yol ve yeni yol için viyadük

Ben bunu kendi ülkemde ikinci kez görüyorum. İlkini 1964 yılında ilk görev yerim olan Erzurum'a trenle giderken Sivas Erzincan arasındaki Karasu vadisinde görmüştüm. Şimdi yine Artvin'den Erzurum'a giderken tekrar Çoruh Vadisinde görüyorum. Ve diyorum ki, muhteşem kanyon ve doğa manzaralarını kovboy filmlerinde aramaya gerek yok. İnsanlar doğallığı iliklerine dek hissetmek istiyorsa, bu yoldan en az bir kez geçmeli diye düşündüm.

Çoruh Nehri kıyısında yol.

Bu yolculuğun Sarp Sınır kapısından Gürbulak sınır kapısına dek Türkiye sınırları içinde geçen bölümünü "YURTIÇİ GEZİLERİM" adlı kitabımda anlatmış olduğumdan yazıyı kısa tutmaya çalıştım. Otobüsümüz Erzurum'un içine girmeden Hasankale yönünde yoluna devam etti. Köprüköy'den sonra bir süre de Aras Nehri ile yan-yanaya Horasan yönünde yol aldıktan sonra hava kararmaya başladı.

Erzurum'a yaklaştıkça yükseklik arttı, karlı dağlar çıktı

Erzurum girişi

Doğrulup sabahtan beri ilk kez koltuğa yaslanınca ne denli yorulmuş olduğumu fark ettim. Çok yorulmuştum çünkü yol boyunca her tarafı hiç aksatmadan atlamadan videosunu çeker gibi kafama yerleştiriyordum sanki. Bu yüzden de yorgunluğumun farkına varmıyordum.

Gümrüğü gece geçip sabah 08.00'de Tebriz'e vardık. Burada beş-altı kişi indi. Ben inip inmemek arasında gidip geliyordum. İran'a Tebriz'den girince gezi planımda değişiklik yapmam gerekiyordu. Çünkü şimdi bu araba Azerbaycan üzerinden değil İran'a Türkiye üzerinden girdi. Tahran'a kadar gidiyor ve nerede inersen in, fiyat aynıydı.

İran'da bir köy

Geçen yılki gezimde bu bölgede planlayıp da gezemediğim tek şehir Zencan'dı. Ve şimdi hiç beklemediğim bir anda bu şehri görmek için bir fırsat çıkmıştı. Bu yüzden yola devam kararı vererek üç saat sonra Zencan'da otobüsten indim.

ZENCAN OSTANI

Zencan, Türk Tarihi açısında önemli bir merkez olup Türklerin en yoğun olarak yaşadığı eyaletlerden birisi ve Zencan Eyaletinin başkentiydi. Alanı 21.850 km kare olup eyalet nüfusu bir milyon kadardır. Bu nüfusun yarıya yakını Zencan merkezinde yaşamaktadır. Eyalet nüfusunun %98'i Azeri Türk olup Farsların oranı %1 kadardır. Bu yüzden her yerde Azeri Türkçesi konuşulmaktadır.

Zencan'ın Otobandan görünüşü

Tebriz Tahran arasındaki en önemli kara ve tren yollarının üzerinde bulunan Zencan, Tahrana 300 km olup Tebriz üzerinden Türkiye'ye ulaşan yol üstünde bulunmaktadır. Şehir 1640 metre

yükseklğinde bir yayla olup yazları sıcak kışları soğuk karasal bir iklime sahiptir.

Zencan'da tarım alanları

Ekonomisinde tarım ön planda olup tahıllar, yağlı tohumlar patates, çekirdeksiz üzüm başta olmak üzere meyveler önemli geçim kaynaklarıdır. Eyalet ekonomisinde hayvancılık da önemli olup tavukçuluk başta koyun ve sığır yetiştiriciliği önemlidir. El sanatları alanında ise bıçak yapımı, gümüş işleme sanatı ve köylerde halı dokumacılığı ekonomik faaliyetler arasında sayılabilir.

Evet, Zencan geçen seneki planımda son duraktı. Fakat zaman yetersizliğinden uğrayamamıştım. Bu sene de Azerbaycan'dan Erdebil'e inerek gezimi Erdebil'den başlatacağım için Zencan'ı planıma dahil etmemiştim. Fakat İran'a Azerbaycan'dan değil de Türkiye üzerinde giriş yapınca planımda ani bir değişiklik yaptım. Çünkü bindiğim araba

Tahran'a dek gidiyordu ve gümrükten sonra İran içerisinde nerede inerse in, fiyat farkı yoktu. Onun için "Tebriz'de inmek yerine Zencan'da iner, Erdebil'e oradan giderim" diye düşündüm.

Otobanda otobüsten inince taksiciler üşüştü. "Zencan 7 Humeyni" diyorlardı. Yedi Humeyni'ye otobüs buradan Tahran'a veya Tebriz'e götürüyordu. "Olmaz, şehir işte şurası, görünüyor zaten" dedim. Şehir otobandan 5-6 km kadar içeride ve buradan net olarak görünüyordu. Gerekirse yürüyebilirdim.

Birisi "Merkezde otele aparacam" dedi.

"Evet ama merkezde şehrin bir başından öteki ucuna iki Humeyni'ye aparıyorlar (götürüyorlar)" dedim.

Dört Humeyni'ye anlaştık, ama Türk Lirasını kabul etmiyordu. Beş lira 4,5 Humeyni ediyor dedim, gidip kavşaktaki bakkala sordu, o da beş lira üç Humeyni demiş.

Otel

Neyse ki, biz pazarlık yaparken Tebriz Tehran otobüsünden inen bir kişi daha geldi. Bir Humeyni de ondan alınca benim verdiğim beş lirayı kabul etti ve beni otele götürdü.

Eski ve tarihi bir şehir, olmasına karşın Zencan, gezdiğim diğer şehirlere göre bakımsız kalmıştı. Fakat Otel gerçekten şehrin tam merkezinde ve temiz düzgün bir otel olup fiyatı da uygundu. Tabanlar ve duvarların yerden bir buçuk metrelik bölümü granitti. Perdeler falan güzel. Odada her şey var. Ama aynaları muslukları tutturdıkları vidalar paslanmış ve pas akmıştı.

Zencan

Bunu gösterdim. Turizmde böyle en basit şeylerin yapılan büyük masrafları gölgede bırakabileceğini söyledim. Ama görebildiğim kadarıyla buradaki esnafın öyle bir turizm kaygısı yoktu. Her şey iç pazara dönüktü ve rekabet de yoktu.

Çakşırhane (Çamaşırhane)

Otelciye gezilecek yerleri sordum. Söylediklerini şehir planı üzerinde işaretledim. Hepsi de inkılap meydanında kesişen caddelerin üzerindeydi. Böyle olması gezimi hızlandırdı.

Zeynebiye Şarkıye caddesinin hemen girişinde sağa dönen ilk sokakta 50 metre kadar gidince sağda tarihi Reşhürhane (çamaşırhane) vardı. Burada da giriş ücreti yüzünden bir sorun yaşadık. Yabancı para kabul etmiyorlardı ve ben de daha para bozdurmamıştım. Oradaki askerlerden birisi “Beş lirayı bana yadigâr et” dedi. Tamam al, ama sen de bana bir Humeyni ver dedim. Böylece askerden aldığım bir Humeyni ile giriş ücretini hallettik.

Çamaşırhaneyi gezerken bir yandan görevli bayanın açıklamalarını dinliyor, bir yandan da askerin İbrahim Tatlıses ile ilgili sorularını yanıtlamak zorunda kalıyordum.

Çamaşırhane Hicri 1345 yılında yapılmış. Etnografik eserler açısından çok önemli bir müze. Yapıldığı dönemin kıyafet ve geleneklerini, birebir insan boyutlarındaki mankenlerle canlandırmışlar.

Aynı caddenin Sedi Şimaliyi keserek karşıda devamı ola Zeynebiye Garbiye de 500 metre kadar gidince sağda Merdan-ı Nemeki (mumyalar müzesi) ve yine aynı binada Asar-ı Zülfikariye (Halı müzesi) de var.

Oraya varınca görevli asker “Bağlı” dedi.

“Ne zaman açılacak” dedim; “Yarın seherde” dedi.

Ben yarın gideceğim, bir imkân diye kıvraniyorum, o rahat ve geniş geniş bana İbrahim’i soruyor. “İbrahim ağabey nasıl, iyileşti mi? Sahneye çıkıyor mu? Aday olsa Türkiye’de cumhurbaşkanı seçilir değil mi?”

Sonunda yapacak bir şey olmadığını anlattı. Bu yüzden oraya ertesi gün sabah erken gittim. Bu kez de açılmasına yarım saat varmış ama beni bekletmeden misafir diye içeri aldılar.

Merdan-ı Nemeki 130 sene gabak (önce) Mahmut Han tarafından hükümet konağı olarak yaptırılmış bir bina. Karşısındaki parkta halk toplanır, Mahmut Han binanın balkonundan halka seslenirmiş.

Burada mumyalar Dokuma ve seramik pek çok eski eserler var. Fakat bunların içinde benim en çok dikkatimi çeken Tuz Adam idi.

Merdan-ı Nemeki ve önündeki park

Müzedeki eserlerden bir örnek ve Tuz Adam

TUZ ADAM. Zencan'daki bir Tuz Madeninde 1994 yılında bulunan ve Tuz Adam olarak adlandırılan maden işçisi. 1700 yıl önce Sasaniler döneminde yaşadığı ve 40 yaşında öldüğü saptanmıştır. Uzun beyaz saçları ve sakalıyla ilginç ve biraz da korkunç görünümüyle müzenin en çok dikkat çeken eseri bence bu tuz adamdır.

Tuz madeninde meydana gelen bir kazada ölen bu maden işçisinin tuz tarafından doğal olarak mumyalandığı düşünülüyor. Kopmuş sol bacağı ile çizmesi de tuz tarafından mumyalandığı için günümüze kadar sapa sağlam gelebilmiştir. 1994 yılında keşfedilen bu Tuz Adam'la birlikte; 2004, 2005 ve 2007 yıllarında aynı yerde 5 tuz adam daha bulunmuş olup Hepsinin de bir kaza sonucu öldüğü tahmin ediliyor. Yukarıda üstteki resimde Merdan'ı Nemekide bulunan ilk tuz adam var. Altta kafa ve çizmesi bulunan ise Tahran Arkeoloji Müzesindeki tuz adamdır.

Tahran Müzesindeki tuz adamlardan birisinin başı ve çizmesi

Yukarıda gördüğünüz tuz adam Tahran'daki İran Arkeoloji Müzesi'nde sergileniyor. Diğer dört adam Zencan Arkeoloji Müzesi'nde sergilenirken altıncı tuz adam ise yerinde bırakılmış. Bunun bir sokak ilerisindeki el sanatları müzesinde ise yakın dönemlerin İran el yapımı eşyaları var.

Merdan-ı Nemeki

Bu müzede gördüğüm Tuz Adamın ayakkabıları ve elbisesi beni çok düşündürdü. Çünkü onun ayağındaki çizmeyi ben 1950'li yıllarda köyümde hiç görmemiştim. Demek ki dünya ne denli ilerlerse ilerlesin sıradan insanın yaşamı hiç ilerlememiş. Kültür uygarlık ve teknolojik gelişmeler hep havada asılı kalmış, sıradan insanı hiç etkilememiş.

Bu müzeyi görmem beynimde çok şeyin değişmesini sağladığı için gördüğüme çok memnun oldum. Şimdi diyorum ki, ben günümüzden 1700 yıl öncesini de yaşamışım. Yani MS 300 yıllarında yaşayan

Sasanilerde sıradan bir işçinin çizmesini 1950'lerde üst tabakadan insanlar giyebiliyordu.

Zencan sokaklarının egemeni kadınlar.

Sedi Şimalinin inkılap meydanından aşağıya devam eden Sedi Cenubiye hıyabanı, Rahen hıyabanına (Bulvarına) kadar devam edip bitiyor. Bunun sonundan sola dönerek, 100-150 metre ilerleyince solda, Kervansaray Sengi var. 535 sene gabak (önce) Şah Abbas zamanında yapılmış olan kervansaray gençlerin buluşma yeri.

İmam hıyabanı, İnkılap Meydanından sonra devamı Sebze meydanına dek gidiyor. Bunun sağında üç katlı büyük ve temiz bir pasaj var. Pasaj Tehran tamamen kuyumcularla dolu.

İki tane de dövizci var. Dövizciler 100 dolara 162 Humeyni verdi. Bir sarraf 163 verdi. Bankalar 120 veriyor. Geçen sene bankalar 100 dolara 90 verirken sarraflar 115 veriyordu. Riyal iyice düşmüş anlaşılan.

Tarihi Sengi Kervansarayının zulularında nargile içenler

Tahran pasaji yukarıda ve Mescid-i Seyyidi aşağıda

Küçük bir park karşısında Kaçarlar döneminden kalma 200 yıllık Mescid-i Cami veya Mescid-i Seyyidi denilen cami var.

Meydan ve cami

ZENCAN'DA GEZİNTİ

Şimdi yürüdüğüm cadde
Zeynebiye Şarkiye...
Ve bu caddeden
Sağa dönen ilk sokakta Reşhurhane...
Hicri 1345 ten kalma kadınlar
Çamaşır yıkıyor içeride.

Şimdi de
Sedi Şimaliyi keserek
Yürürsen 500 metre ileri
Zeynebi Garbide;
Sağ eline gelir
Merdanı Nemeki.

Kalmış göçük altında
Ölmüş 37 yaşında
Tuz kuyusunda.
Tuz Adam şimdi
Tam 1750 yaşında
Merdan-ı Nemeki olmuş evi
Hayrete düşürür ziyaretçileri.

Müzeden çıkıp geçerseniz pazara
Zencan Bazarı dökeneekli
Uzak yollardan gelen mallar
Ve bozkırın taze meyve sebzeleri.
Şah Abbas'tan kalma
Kervansaray Sengi
Gençlerin buluşma yeri.

İran'da genç olmak
Nasıl bir şeydir ki?

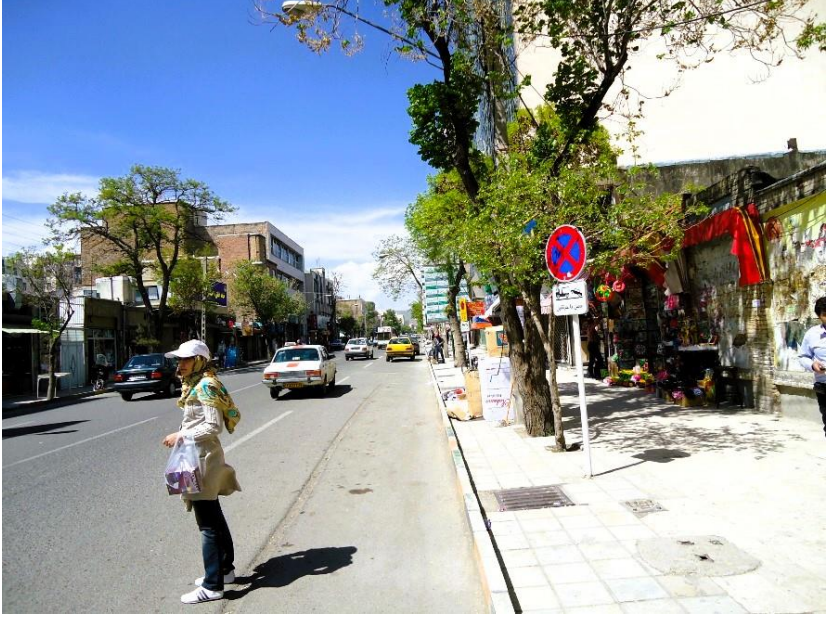

İmam-ı garbi ile Sedi cenubi arasında Zencan pazarı Var.

Hafez Otel gayet güzel ve temiz. Üstelik 30 Humeyni 20 dolar gibi. “Kahvaltıda yumurta mı istersin, peyindir (peynir) mi” diye sordu otelci. “İkisi de olsun” dedim. “Yok birisi” dedi.

Bir yumurta kırıp pişirip getirdi, pideyle yedim. Ve ona kahvaltıyı anlattım ve Türkiye’de bir otelde üç gün kalmasını tavsiye ettim.

Zencan’da bir sokak

Zencan’dan Erdebil’e geçirim diye düşünmüştüm. Fakat arada yüksekliği 5000 metreyi aşan Elburuz Dağlarını hesap etmemiştim. Dağlar geçit vermediği için Zencan’dan Erdebil’e araba yokmuş. O yüzden tekrar Tebriz’e dönmem gerekiyordu.

Zencan’a gelirken otobanda inince beni otele getiren taksici yedi Humeyni’den aşağı kimse getirmez demişti. Oysa otelcinin çağırdığı

taksi ile otelden otobana üç Humeyni'ye geldim. Yani İran'da taksicilerle pazarlık dışında her şey güzel.

Tebriz'e varınca otogarda fazla beklemeden Erdebil'e otobüs buldum ve Tebriz'den Erdebil'e 4 saatte geldim.

Zencan geride kaldı

Dün Zencan'dı dünyam
Sonra Tebriz'de
Yolculuktu yaşam.
Oysa bugün
Tutunmaya çalışıyorum zamana
Bir Erdebil akşamından.

08.05.2012 Zencan

ERDEBİL

Erdebil İran'ın kuzey batısında Azerbaycan sınırında olup Erdebil eyaletinin merkezidir. Alanı 17.880 Km kare nüfusu ise 1.250.000 (2005) olup bu nüfusun yarısına yakını Erdebil merkezinde yaşamaktadır. Şehrin Sasani hükümdarı Firuz tarafından 460-480 yılları arasında kurulduğu ileri sürülmektedir.

Yüksekliği 1400 m olan Şehir yazları serin kışları çok soğuk karasal bir iklime sahip olup Erdebil’de ormanlar da önemli bir yer tutar. Özellikle Halhal ve Sayalan Dağının doğusunda geniş orman alanları bulunur. Eyaletin tek akarsuyu, Azerbaycan-İran sınırını oluŐturun Aras Nehridir. En büyük düzlüğü olan Mungan Ovası ise tarım ve hayvancılık merkezidir.

Erdebil’de Süleyman Şah mescidi

Erdebil günümüzde ormanları, üniversiteleri, ulaşım merkezi olması, özellikle Safevilerden kalan tarihi yapıları ve Şehre 28 km uzaklıktaki Serayn kaplıcalarıyla İran’ın önemli bir turizm merkezidir. Bu yüzden Erdebil bu gezide en çok merak ettiğim kentlerden birisiydi.

Aslında Zencan’dan Erdebil’e kestirme gidebileceğimi düşünmüştüm; ama Elburuz Dağları geçit vermediğinden, geri dönüp Tebriz üzerinden gitmek zorunda kalınca yolu epeyce uzattım. Neredeyse bir

günüm yolda geçti, fakat bu kayıp değil elbette. Çünkü İran kırsalını gözlemek de gezi amaçlarım içindeydi.

Erdebil'de bir cadde

Zencan'dan Tebriz'e ve Tebriz'den Erdebil'e gün boyu yolculuk yapmak çok yormuştu. Otobüsten iner inmez bir taksiciye ucuz temiz bir otele götürmesini istedim. Önce ucuz diye bir misafirhaneye götürdü. Misafirhaneler çok çeşitli olup bazen çok iyileri olduğu gibi bazıları da çok kötüydü. Daha temiz bir yere götür deyince de beni Negin Hotele getirdi. Burası çok güzel bir otel olup fiyatı da uygundu. İki yataklı odada kahvaltı dahil 40 Humeyni.

Gün boyu otobüste oturmaktan ayaklarım uyuşmuştu. Bu yüzden otele yerleşir yerleşmez sokaklara saldırdım. Ortalık kararmak üzere

ve hafiften yağmur çiseliyordu. Gızıl pazarı ve otele yakın sokaklarda karanlık iyice çökene dek bir saatten fazla dolaştım.

Gızıl (Altın) pazarı

Erdebil de Tebriz gibi nüfusunun tamamına yakını Türk olan bir eyalet. Hazar Denzine kuş uçuşu 40-50 km uzaklıkta (Astara 65 km.) olmasına rağmen çok yüksek (1400 metre) olduğu için serin bir yayla ve havası suyu güzel, dümdüz bir şehirdi.

SAFEVİ KÜLLİYESİ

Erdebil gezime 10 Mayıs 2012 Perşembe sabahı, burada halkın Safevi dediği, Safüyüddin Erdebili'nin türbesini ziyaretle başladım. Tarihi Erdebil şeyhinin türbesi şehrin merkezinde ve otele 200-300 metre mesafedeydi. Aslında Erdebil Şeyhliği kadar önemli bir başka isim ise Şah İsmail'in Türbesi de aynı yerde olduğundan, Şah İsmail diye sorsanız da size herkes burayı gösterirdi.

Safiyüddin Erdebili Külliyesi

SAFİYÜDDİN ERDEBİLİ: *Safiyüddin Safi iyi bir eğitim görmüş, etkileyici bir dini önder olmakla beraber, sadece alt ve orta sınıfı değil, zamanın Moğol hükümdarlarını da etkisi altına almış, onlardan da hürmet görmüştür. Şeyh'in Moğol Hükümdar'larının elinden birçok insanı kurtardığı anlatılagelir.*

Safiyüddin Safi, 13. yüzyılın önde gelen sufilerinden olan Şeyh Zahit Gilani'nin (1216 – 1301) en parlak öğrencisidir. Hocası, Şeyh Zahid Gilani kızı Bibi Fatıma'yı, Safiyüddin İshak'a vermiştir. Safiyüddin İshak da Şeyh'in ikinci büyük oğluna bir önceki evliliğinden olan kızlarından birini nikahlayarak akrabalık bağına sağlamlaştırmıştır. Süregiden bu tarz evlilikler, soyları neredeyse bir haline getirdi.

Bağdan Külliye giriş

Şeyh Safiyüddin Safi döneminde Safeviye Trikatı saygınlığını ve popülerliği oldukça artmış, Azerbaycan, Şirvan, Anadolu, Diyarbakır, Irak yöresinden birçok insan, Safiyüddin Safi'ye bağlanmak için Erdebil'e gelmişlerdir. Bir tarihi kayda göre, Erdebil'e gelen yollardan sadece birinden 3 ayda 13 bin kişi tekkeye gelmiştir. Şeyh Safiyüddin'in Farsça ve Tatça eseri mevcuttur. Şeyh Safiyüddin'in şiiirlerinin ancak çok azı günümüze ulaşmış olup Dübeyt'leri buna örnek gösterilebilir.

Safiyüddin, Hac görevini yerine getirdikten sonra 12 Eylül 1334'te Erdebil'de ölmüştür. Yerine, şeyhliği 57 yıl sürecek olan ikinci oğlu Şeyh Sadreddin Musa (1305-1391) geçmiştir. Sora sırasıyla Hoca Ala ed-Din Ali, Şeyh İbrahim, Şeyh Cüneyt safevi, Uzun Hasanın torunu Şeyh Haydar, Haydarın oğlu Şeyh ve Şah İsmail (1487-1524) VİKİPEDİ

ERDEBİL TÜRK TARİHİNİN YÜREĞİDİR.

Güzeller güzeli Erdebil
Tertemiz dağ havası
Ve muhteşem doğasıyla
Tarihi bir şehir.

İşte bu yüzden
1400 metre yükseklikten
Havalı bakar Hazara Erdebil.

Büyük, bitek ve dümdüz
Ufuksuz bir ovanın
Sebelan'a yaslandığı yerde
Tarihi ve kutsal
Çok güzel bir şehir Erdebil.

Ah, belki de Erdebil'de
Semaha durmuştur dünya

Safevi külliyesinin etrafında
 Dönmektedir belki de şimdi
 Kim bilir...
 Şahı ve Şeyhi İsmail'dir
 Bunu bil.

Yakalamaya çalışırken
 Sebelan 5000 metreyi
 50 kilometre ötede
 Hazar eksi yirmi sekiz metredir.

Tebriz beyni ise
 Türk-İran tarihinin
 Erdebil yüreğidir.
 Ve Şah İsmail bu tarihin
 Temel direğidir.

Otelin önünden geçen cadde ile türbenin önünden gelen caddenin kesiştiği köşede külliyenin camisi vardı. Caminin arkasındaki boş alan, sanırım zamanında bu caminin avlusu imiş. Şimdi bu alan yeniden yapılarak eski durumuna getirilmeye çalışılıyor. Fakat henüz kapısı kilitli olsa da camideki restorasyon bitmiş gibi. Burada genellikle camilerin etrafını çevreleyen kemerli, revaklı duvarlar bulunuyordu. Bu alanda şu anda çim, çiçek ve ağaçlar olduğuna göre sanırım burası park olarak düzenlenecekti.

Bu avlunun ortasına yakın bir yerinden Erdebili Türbesinin girişine geçmek için Sefüyiddin Erdebili'nin bağına giriyorsunuz. Aslında bu külliyenin bulunduğu alanın tümü kendi bağı imiş. Fakat Tekkeye yapılar eklendikçe geriye 1500-2000 metrekare kadar bir bağ kalmış.

K lliyen planı

Bağ Şu anda bir park gibi. Kenarları yüksek kemerli duvarlarla çevrili. İçinde en çok ceviz ve armut ağacı var. S s bitkilerinden ise g l çoğunlukta. Az sayıda da dut, erik ve kayısı ağacı gördüm.

Bağa giriş kapısının tam karşısında bağdan çıkararak, kümbetlerin bulunduğu alanın girişine geçiliyor. Buradan çıkınca da kümbetlerin ve semahanelerin bulunduğu yapılar topluluğunun avlusuna giriyorsunuz.

Külliyenin başında solda samah salonu

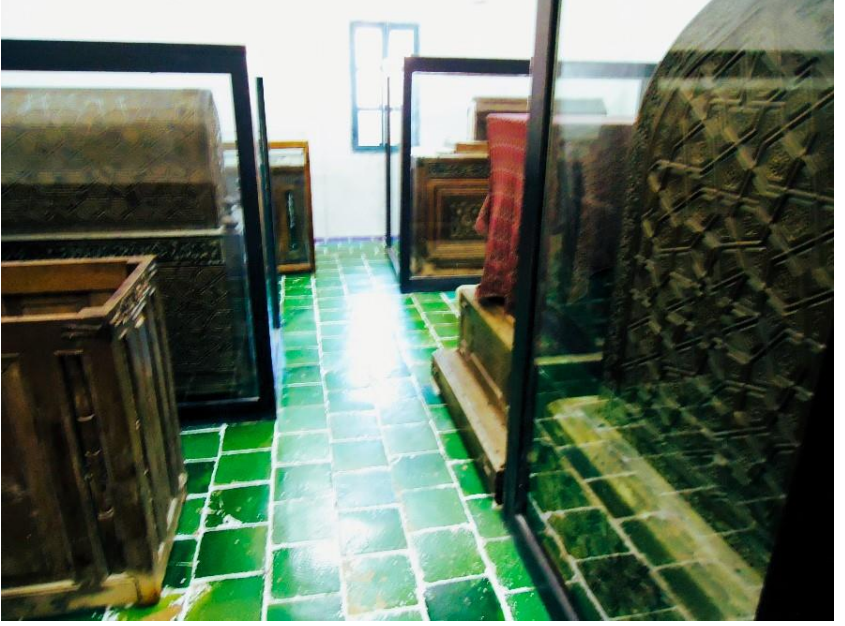
Burada solda büyük ve görkemli bir yapı olarak semahane var. Fakat bakım nedeniyle kapalı olduğundan içeri göremedim. Külliye Semahaneye bitişik olarak sağa doğru uzanıyor. Sağ başta, geniş kubbeli, en yüksek ve mavi renkli olanı Şeyh Safiyüddin Erdebili'nin, türbesi Üzerinde Arapça Allah yazıları olduğu için Allah, Allah kümbeti de deniliyor.

Erdebil ticaret yollar üzerinde bulunmasının öneminden başka dini bir merkez olarak da önemli bir görev üstlenmiştir. Zerdüşlerin kutsal kitabı Avestaya göre Zerdüş peygamber Aras kenarında doğmuş ve Avestayı Sayalan (Sebelan) Dağında yazarak Erdebil'de tebliği etmiştir.

Erdebil'de Safevi külliyesi.

Ayrıca Safevi ailesinin kurucusu Safiyüddin Erdebili'nin karargahı olan şehir, Moğol işgalinden sonra Azeri Türk Devletinin başkenti olmuş olup Şah İsmail Safevi Devletini kurduktan sonra başkenti Tebriz'e taşımıştır. Ailenin mezarlarının da bulunduğu külliye de buradadır. Yukarıdaki resimde önde sağda büyük silindir, kurucu Safiyüddin Erdebili'nin, Boyu büyük ve geniş. Büyük dedesinininkinden biraz kısa ve silindirik yapısı daha dar, fakat mavisi daha koyu olan türbe ise Şah İsmail'in mezarları.

Türbenin tabanında mezarların olduğu yer

Bu türbelerle Semahane arasındaki bölümde ise, yapının ana girişi ve salonu var. Girişte sağa dönüp solona gidince tam karşıda Şeyhin Türbesi, Sağında ise Şahın türbesi olup, Şahın Türbesinin kapısı bağlı (kapalı).

Salonda sola dönülünce büyük ve estetik olarak çok güzel bir bölüm daha var. Bu bölüm Şah Abbas Tarafından ek semahane diye yaptırılmış ama bu amaçla hiç kullanılmamış. Burada yapının duvarlarındaki kap gizleme ve sergileme yerlerinden de anlaşıldığı gibi, bina her zaman Çin imparatorunun Şah Abbas'a hediye ettiği porselen kapları saklamak amacıyla kullanılmış. Şu anda duvarlarda çini kaplar pek kalmamış ve kalanlar da aşağıya indirilip, vitrinlere yerleştirilmiş.

Çin İmparatorunun gönderdiği porselenler

Binadan çıkınca sola dönerek kümbetlerin önüne geliyorum. Burada yerde bir mezar var. Şah İsmail'in anasının mezarıymış

Kümbetlerin önünden dolaşarak, arka bahçeye geçince burada çok geniş bir avluyla karşılaştım. Kenarları yüksek kemerli bir duvarla çevrili ve her kemer aralığında bir veya iki mezar var. Bunlar Şeyhin yakınlarınınmış. İçerde kendi mezarının önünde de oğlu ve bir çocuk mezarı vardı.

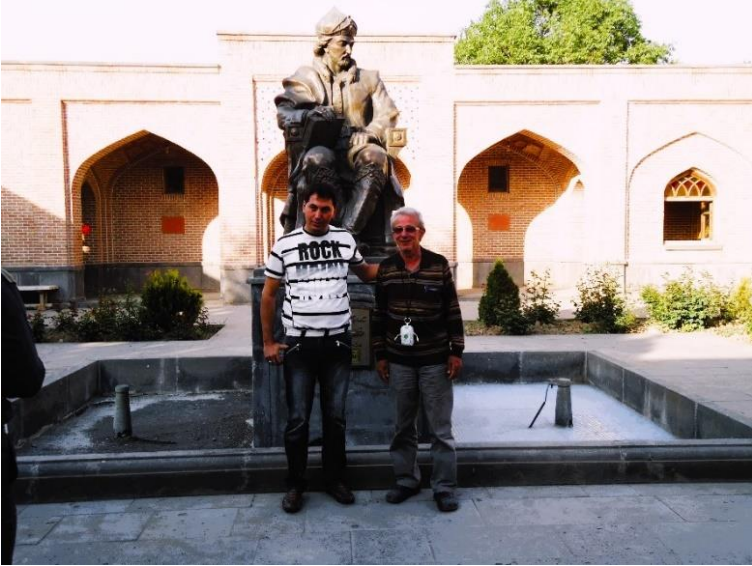
Külliyyenin bahçesi mezarlık

Külliyenin arka avlunun her tarafı mezarlıktı. Çok sayıda ve çeşitli biçimlerde mezarlar vardı. Bunların içinde Çaldıran şehitleri de vardı. Bu bilgileri içerde rehberlik yapan bayan verdi.

Buradan dışarıya caddeye çıkınca, Köşedeki cami ile yandaki bölümlerin arasından yukarda bahsettiğim park gibi avluya giriliyor. Bunun 30 metre kadar sonra caddeden içeriye bir kapı daha var. Bu kapıdan girişte Şah İsmail'in heykeli tam karşınıza geliyor. Burası küçük bir parkın tam ortası.

Sola gidince büyük ve gayette güzel bir salona giriliyor. Salon tuğla kemer, revak, tonoz ve kubbelerle gayette estetik bir mekân olup burası Şah İsmail Kongre salonu. Akşamüzeri saat altıda burada İmam Rıza'nın anasının ölüm yıldönümü nedeniyle düzenlenen bir program vardı. Programın yarım saatlik bölümüne ben de katıldım. Fotoğraflarını çektim.

Şah İsmail Hatayi heykelinin önünde Mehdi ile fotoğrafımız

Şeyh Şah İsmail Hatai

Külliyyeyi gezdiren bayan görevli

Buradan çıkıp, Şah İsmail'in heykelini geçerek, heykelin sağındaki salona giriliyor. Burası da arkeoloji müzesi olup çok değerli eserler var. Özellikle tarih öncesi, neolitik ve kalkolitik dönemlere ait eserler ile bir mezar çok ilginç. Mezar bulunduğu yerin derinlik ve

katmanlarıyla her katta bulunan eşyaları da temsil edecek biçimde düzenlenmiş. Mezar müzenin alt bodrum katında olup burada külliye'nin bir krokisi de var.

Bu heykelin bulunduğu küçük parkla, solundaki konferans salonu ve sağındaki müze bölümü, Erdebili'nin bağı ile cadde arasında kalıyor. Yine buraya giriş kapısından caddeye çıkınca, caddenin karşı tarafındaki binada da Şah İsmail Kompleksi yazıyor.

Şah İsmail Kültür salonundaki toplantı

Erdebil Arap hilafetine karşı isyan ve ayaklanmaların da merkezi olup meşhur Babek isyanı ve buna bağlı çatışmalar bu bölgede yaşanmıştır. Başlangıçta Şafi temelli bir tarikat olan inanç sistemi zamanla Şia'ya kaymış olup şu anda Şiilerin önemli ziyaret yerleri arasındadır.

Bunlardan sonraki caddeye bakan bölümde ise Erdebili ailesinin kaldığı ev ve yapıların yıkıntı ve temelleri var. Bunların korunması için üstleri geçici bir çatı ile örtülmüş.

Külliyenin yıkıntıları çatı ile koruma altına alınmış

ERDEBİL SOKAKLARINDA

Safevi külliyesinin bitiminden sonra tam köşede ise Süleyman Şah Camisi var. Şemsi 1373'te yapılmış. Güzel ve küçücük bir mescit. Fakat bu mescidin cadde tarafında köşesinde dilek tutma yeri var. Oradaki adamdan mum ve kâğıt alıyorsunuz. Dileğinizi yazıp iğneledikten sonra mumu yakıyorsunuz. Buradaki dilekte bulunan bayanlara fotoğrafınızı çekebilir miyim dedim olmaz dediler. Fakat ben camiye gezip çıkınca kapıda karşıma geçip birlikte fotoğraf çekirme teklifinde bulundular. Oradan geçen bir bayana rica ettik. Oğlunu yanımıza koyup fotoğraflarımızı çekti.

Dilek tutan bayanlarla cami kapısında fotoğraf

Buradan Mescid-i Cami'ye gitmek için yolu sordum. Süleyman Şah ile Safevi'nin arasından geç dediler. Aradan geçerken Safevi külliyesinin arkadan fotoğraflarını da çektim. 100-150 metre gitmeden Saat kulesi gibi küt bir minare gördüm. Yanına varıp sorunca adının Mirzali Ekber Mescidi olduğunu öğrendim. Önünde park vardı. Bitişiği ise Musalla Mescidiydi. Karşısındaki cadde boyunca da Gızıl bazarı uzanıyordu.

“Gezebilir miyim” dedim. Cami hakkında bilgi veren şahıs, gel hem gez hem namaz kıl dedi. Abdest alınan yere götürdü. Abdest alıp caminin bir kenarına oturdum. İki rekât cami namazı kılmam gerektiğini, seferi olduğum için öğlenin de iki rekatını kılsam yeterli olacağını belitti.

Mirzali Ekber mescidi ve bahçesi

Mirzali Ekber mescidinin bahçesi

Ben iki rekât cami hatırına kılınan namazdan sonra, öğle namazı başlayıncaya kadar, direkleri saydım. Cami dokuz sıra enine ve dokuz sıra boyuna uzanan kalın tuğla ayaklar üzerinde duruyordu. Ve yine tahminen iki direk arası 4 metreden az değildi. Bir metre de direğin kalınlığı olsa aralıklar 5 metreyi buluyordu. $9 \times 5 = 45$ metre en ve 45 metre boyu olduğunu tahmin ettim.

Dört rekât öğle namazını kıldıktan sonra 4 rekât da ikindi namazının farzını cem ederek namazı bitirdik. Birkaç fotoğraf daha çekip çıktım. Karşı taraftaki Gızıl (altın) pazarına geçtim.

Gızıl bazarını dün akşam da dolaşmışım. Yüzlerce kuyumcu dükkânı ve dolaşan girip çıkan insanlar. Döviz değıştiren bürolar da buradaydı ve döviz bozdurmam gerekiyordu. 100 dolara 160 Humeyni teklif ettiler, yarın başka yere bakarım diye bozdurmadım. Oysa yarın Cuma olduğu hiç aklıma gelmedi.

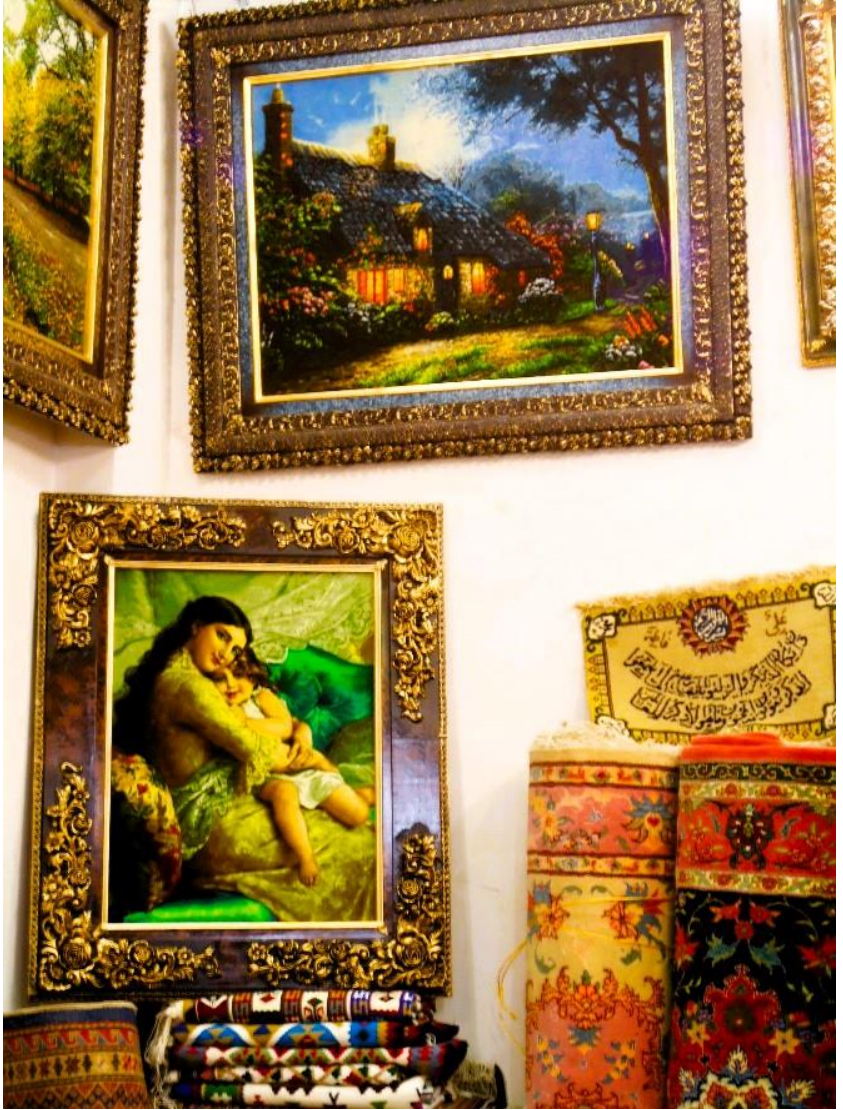
Buradan Tarihi Erdebil Pazarına geçtim. Çok büyük bir pazardı. Kurutulmuş balık dikkatimi çekti. Balıklar Hazardan yakalanıyormuş. Tütsü ile kurutuluyormuş. Kilosu 8-10 Humeyni. Balıklar ağ balık, kefal, zalum, gızıl ve Aras Nehrinden yakalanan suf balığıymış.

Pazar, geçen seneden beri İran'da fiyatların çok artmış olduğu ve neredeyse Türkiye'yi yakalamış olduğunu gösteriyordu. Sadece Hurma çok ucuz ve bal da 8-10 Humeyni.

Kurutulmuş balıklar

Tablolar boya değil dokuma halıdandır.

Pazar

Pazardan bir şapka alıp çıkışa doğru ilerledim. Pazarın sonlarında çıkışında sebze meyve satanlara fiyatları sordum, Türkiye ile pek fark yok gibiydi.

Buradan bir ara sokağa dalıp bakayım dedim hemen önüme farklı yapıda bir cami çıktı. Sordum adı Pir Abdülmelik Mescidi dediler. İçinde ilahiler okunuyordu. “Ne var” dedim, “Eza var” dediler. Bir iki resmini çekip döndüm.

Park'tan bir görüntü

Saat iki buçuk falan olmuştu açıktım. Hemen orada gözüme küçük bir restoran ilişti. Şişe dizilmiş tavuk, dana vs etler vardı. “Mal eti” dedim,

“Nece isteysen” dedi; “İki tane” dedim.

İki Humeyni verdim. Oysa akşam otelde bir tanesine 8 Humeyni almışlardı.

Gezeceğim yerlerden Mescid-i Cami de bu civardaydı ama öncelikle telefon abonesi olmam gerekiyordu. Dün Zencan'da yabancılara abone yasak demilerdi. Ben geçen sene Tebriz'de oldum dedim. Burası Zencan eyaleti diye kabul etmedi. Burada otelciye sordum, İran'da eyaletlerin hiçbir yetkisi yoktur, her şey merkezden yürütülür. Postbanka git verirler demişti.

Mehdi ve yeğeni

Bu yüzden geziyi bırakıp süratle postbank aramaya giriştim. Hemen ana caddeye çıkıp birisine sordum.

“Şu çarbahı (dörtüolu) geç, ikinci çarbahın başında sağ eline bir mescit gelir. Postbank, mescidin böğründedir” dedi.

Fakat oradaki görevli, kendilerinin kart veremediğini söyleyerek yetkili postbankın adresini yazdı. “Ben bu yazıları okuyamam dedim.”

“Sen okumayacaksın, bunları birine gösterip soracaksın” dedi. Epeyce aradıktan sonra bulamadım. Birisi sola dönen bir caddeyi gösterdi orada da bulamayınca, oradaki bir gence sordum.

Genç “Gel birlikte bakalım” dedi. Adı Mehdi idi. Yanındaki çocuk da ablasının oğlu imiş.

Erdebil'in Serayn çıkışında göl ve park

Mehdi ile Sora sora yetkili postbankı bulduk. Yan yana iki büro idi. Birisi Mehdiye dönerek:

“Yabancılarla kart veremiyoruz. Seni abone yapalım, o kullansın dedi; Mehdi ise “Nüfus cüzdanım yanımda değil” dedi.

Yandaki öbür büroya sorduk, o da “Olmaz” dedi.

Ben geçen sene Tebriz’de aldığımı söyleyince, “Türkiyeliysen bir saat sonra gel bir çare bulacağım” dedi.

Çıktık Mehdi eve davet etti. Olurdu, olmazdı diye ayak üstü kapının önünde konuşurken telefoncu çağırdı, “Tamam, gel al” dedi. Böylece abonelik işi çözümlendi.

Mehdi’ye zaman darlığını gezeceğim çok yer olduğunu anlatamadım. “Tamam çocuğu anasına bırakıp beraber gezelim” dedi.

Eve gittik. Evin beton kaplı küçük avlusunda sağda çok az bir toprak alanda ağaçlar vardı, üç vişne bir mazı. Girişte bir oda büyüklüğündeki holün karşı duvarı mutfak, sağa dönünce de L şeklinde bir odaya giriliyordu. Fotoğraflarını çektim.

“Bir çay içip sonra gidelim” dedi.

“Olmaz gezeceğim çok yer var” dedim.

“Tamam ben seni gezdiririm. Saat 5,5 altıda Şah İsmail’deki toplantıyı görüp Serayn’a gidelim” dedi.

“O zaman hemen çıkalım. Gecikirsek karanlık çöker Serayn’da bir şey göremeyiz” dedim.

SERAYN KAPLICALARI

Çocuğu bırakıp çıktık. Yarım saat kongre salonunda kalıp Serayn kaplıcaları için yola çıktık. Yolda Şorabil gölü ve parkını gezdik. Erdebil çıkışında çok güzel ve çok büyük bir parktı.

Serayn Kaplıcaları Erdebil'e 18 km. Gün batmadan oraya vardık. Sebelan'ın fotoğraflarını çektim. Burası Erdebil'in en turistik yeri olup lüks otellerle doluydu. Sabelan'ın eteğinde yüksek bir yayla. Kaplıca bizde çok olduğundan, beni İranlılar kadar heyecanlandırmadı. Beni daha çok Sebelan Dağı etkiledi.

Mehdi Serayn'dan dönüşte illa "Otelden eşyaları alıp bize gidelim" dedi. Fakat kendisi akşam iş yerinde nöbete kalacaktı. Onun için yarın geleyim diye zor ikna ettim.

Serayn'da oteller

Serayn'da bir cadde ve altta dağlar

ERDEBİLE DÖNÜŞ

Akşam otelde kalan bir Türk'le karşılaştım. Buraya tekstil ürünleri getiriyormuş ve bir de mağaza açmak için yer arıyormuş. Onunla epeyce sohbet ettik. Erdebil ve İran'la ilgili merak ettiğim konuları sordum yanıtladı.

Ertesi gün 11 Mayıs Cuma'ydı. Her yer (kapalı) bağlıydı. Sokaklar boştu. Oysa görmem gereken üç yer daha vardı. Mescid-i cami, Cuma mescidi ve Müze olan hamam. Hamam otele çok yakındı ve şansımдан açıktı. Görevli asker giriş ücreti de almadan geç gez dedi.

Burası gerçek ve tarihi bir hamam olup, döneminin hamam kültürünü yansıtıyordu. Hamama girişinden çıkışına dek nerelere gidip ne yapıyorlar ve kimlerle karşılaşip nasıl davranıyorlarsa bunların hepsi de maket veya manken şeklinde ve renkli gerçek insan boyutlarında canlandırılmış. Ayrıca döneme ait etnografik eserler de yer yer vitrinlerde yer almış.

Erdebil'de müze haline getirilmiş hamam

Hamamdan çıkınca, önümdeki hıyabanda iki kilometre kadar, bulvarın ortasında yer alan şehit fotoğraflarını çekerek ilerledim. Caddeler sokaklar bomboştu. Sonra geri dönüp, Şah İsmail külliyesinin önünden geçen hıyabanda dümdüz 2-3 kilometre kadar yürüyünce Balıklı Suya geldim. Burası da Erdebil'in en büyük park alanlarından birisiydi. Çay boyunca park kimi yerde daralıp kimi yerde genişleyerek devam edip gidiyordu. Fakat İran'ın tüm şehirlerinde olduğu gibi caddelerde hep şehit resimleri vardı. Bunlar 25-30 sene önce İran-Irak Savaşında ölenlerin resimleriydi.

Caddelerde 15 yaşında 50 yaşına dek şehit resimleri var

Otelci Balıklı sudaki yedi gözlü köprünün tarihi olduğunu ve görmem gerektiğini söylemişti. Onun buradan üç köprü yukarıda olduğunu öğrendim. Fakat oraya gitmeden önce suyun akış yönünde Bir köprü aşağıda taş bir köprü vardı. Önce gidip onu göreyim dedim. Bu da eski ve yaya geçişine açık bir köprüydü.

Köprüye gelince, bunun devamı olan sokakta büyük bir cami görünce hemen oraya gittim. İbrahim Abad camisi ve hamamı dediler. Safevi döneminden kalma olduğunu söylediler. Fakat cami yıkılıp yeniden yapılmış. Bu kadimi değildir, ama hamam gadimidir (Tarihidir) dediler, Restoran olarak kullanılan hamamın içine girip fotoğraflarımı çektim.

Restoran Hamam ve çıkışta karşılaştığım Bülbüli ile resmimiz

Burada tanıştığım bir kişiye “Ben öğretmenim” deyince; “Ben de danışkayım” dedi.

Erdebil üniversitesinde öğretim görevlisi ve yazarmış. Alanı da bu eski eserleri incelememiş.

“Nereyi görmek istersen” dedi; ben de “Cuma mescidi ile Mescidi cami” dedim.

“Ben götürüp gezdireyim” dedi.

Balıkli su

Fakat ben yedi gözlü köprüyü görmek için tekrar geri gelmek istemiyordum. “Ben önce oraya bir gidip geleyim” dedim.

“Tamam ben gidip seni Cuma Mescidinin orada bekleyeyim. Mescitte restorasyon var seni sokmazlar. Ben girebilirim” dedi. Adını yazıp (Rabali Bolboli Ardabili) verdikten sonra da -Bülbüli Erdebili- bana yolu tarif etti. Ben Balıklı su boyunca yürümeye başladım.

Balıklı suda köprü ve kenarlarında park

Yedi gözlü köprü ve park

“Yedi gözlü köprü buradan üç köprü yukarıda. Oraya gidip buraya gelirsen; buradan üç köprü aşağıya gidiysen, oradan sola dönüp müstakim (Dosdoğru) gidince Cuma camii karşına gelir”. Dedi.

Ben gidip üç köprü yukarıdaki yedi gözlü köprüyü görüp altı köprü aşağıya gelinceye kadar çok zaman geçirmiş olmalıyım ki, Cuma Mescidine vardığımda Bülbülü yoktu. Zaten olmayacağını düşünüyordum. Çünkü ben nehir boyunca uzanan bu parkları ve balıklı suyun fotoğraflarını çekerken ve yoruldukça da bir iki kere oturunca çok zaman geçmişti.

Cuma Mescidinde restorasyon çalışmaları var

Cuma Mescidi Erdebil'in en eski eseri idi. Çünkü Selçuklu eseri olarak bin yıllık bir tarihe sahip olduğu gibi, buranın Selçukludan çok daha önce bir Zerdüş tapınağı olduğu da söyleniyordu. 8-10 kat

apartman yüksekliğinde ve çok geniş bir alana yayılıyordu. Üzerinde ustalar çalışıyor ve büyük çaplı bir restorasyon geçiriyordu. Her yanı kapalıydı. Bu yüzden dışarıdan fotoğraflarını çekip sokağa indim.

Kale gibi Cuma Mescidinde restorasyon çalışmaları

Sokakta oturan iki kişiye Mescidi Camiyi sordum. Tarif edip onlar da bana nereden geliyorum diye başlayan sorular sordular. Türkiye yahşi, İran yahşi gibi övgülerden sonra, kafasının ortası çökmüş ve yarası kabuk bağlamış birisi:

“Türkiye’de de insanlar böyle kendilerini zincirlerle döverler mi?” dedi.

“Kafanı zincirle sen kendin mi kırdın” dedim; “evet” dedi. Baya kafa tasından bir kemik kırılmış olmalı ki orası çökmüştü. “Allah akıl fikir versin” dedim; güldü.

Demek ki dini kullanarak insana kendi kafatasını kırdırmak bile mümkünmüş diye düşündüm.

Mescid-i cami fazla uzak değilmiş, hemen buldum. Fakat Cuma olduğu için o da bağlıydı. Üstelik tam da Cuma namazı vaktiydi. Cuma namazı Cuma Camiinde kılınacağından ötekiler bağlıydı.

Otele gidip biraz dinlendikten sonra Otelciye parasını, yarın bozdurunca vereceğimi söyleyip çıktım. Caddelerin müdaviimleri yine şehit resimleriydi. Henüz genç olmadan ölen bu çocuklar insanın içine derin bir sızı gibi saplanıyordu.

Sokakta şehitleri ve dünyadaki vahşeti düşünerek amaçsız yürüyorum. Çünkü gideceğim bir yer kalmamıştı. Rasgele sokaklara daldım. Kaybolmak istiyordum. Ama sokaklarda kimsecikler yoktu. Sanki

insanlar tatil yapıp dinlenmiyor da şehir ve sokaklar tatil yapıyor, dinleniyordu. Bu şekilde amaçsız ve nereye gittiğimi düşünmeden yürüdüm. En sonunda Halhal caddesinin sonlarında birisine “Halhal ormanları daha uzakta mı” dedim.

“Hacı sen oraya maşısız (arabasız) gidemezsin. 40 kilometre uzakta” dedi.

Zaten artık çok da yorulmuştum. “Peki merkeze gitmek için hangi maşına bineyim” dedim.

“Karşı kaldırıma geç, taksi yazan sarı maşınlara bin, adam başı punset (500) tümendir” dedi. Ben iki Humeyni yani (2000 tümen) verip hususi gitmeye bile razıydım.

Taksi ile merkeze dönünce düşündüm, benim Erdebil’de kalmam için hiçbir neden kalmamış, gezeceğim yerleri gezmiş, göreceğimi görmüştüm. Fakat şimdi bunu Mehdi’ye nasıl anlatırdım. Ona yarın size gelip kalacağım diye söz vermiştim. Daha doğrusu o söz almıştı. Ne kadar ne anlatsam Mehdi kabul etmiyordu.

“Ben seni Astara’ya götürüp gezdireyim, akşam geri bize dönelim, bir gece bizde kal diyordu. Astara 65 km. Gidiş geliş 130 kilometre; orada gezmek vs. 200 kilometre yapacak. Para kabul etmiyor. Zaten dün Seray’na giderken 20 Humeyni park cezası yedi benim yüzümden. Para kabul etmediği gibi hemen yemin ediyor ve yemin ettim olmaz diyor. Neyse en sonunda yarım günde anlaştık. Sabah saat dokuzda gelip beni otelden alacak öğle yemeğini onlarda yiyecek ve yemekten sonra ben Astara’ya otobüsle gidecektim.

Sabah dövizciler geç açtığından otelden çıkmamız saat 10’u buldu. Mehdi kız kardeşine telefon ederek yemeklerin 12.00’de hazır olmasını söyledi. Saat 12.00’de duvar ustası olan kardeşi de geldi ve yemeği üçümüz yedik. Mehdi beni otobüse getirdi. Otobüsün biletini de almaya kalkınca bu kez ben yemin ettim. Zaten aylığı 450 Humeyni ama “Para lazım mı? Lazımsa bende var verebilirim” diyordu.

Erdebil'in önünde büyük bir ova

Erdebil'den çıktıktan sonra 10-15 kilometre kadar sonu ufukta sonlanan çok geniş ve dümdüz bir ovada yol aldık. Tamamen ekim dikim alanı olan ova oldukça verimli tam bir taban araziydi.

Erdebil'in muhteşem bir havası var. Düşünün ki Hazar denizine kuş uçuşu 40-50 kilometre, ama 1400 metre yükseklikte. Arkasında yüksekliği 5000 metreye yaklaşan Sebelan Dağı var.

Erbil'in doğal durumunu, Hazar ile 4800 metre yükseklikteki Sebelan'ın 1400 metresinde bir balkon, bir taraça gibi düşünebiliriz. Fakat balkon dediğim, öyle yamaç veya dar bir alan değil; uçsuz bucaksız görünen dümdüz bir ova... Bitek ve çok verimli bir arazi.

Erdebil de Tebriz gibi, nüfusunun hemen tamamı Türk olan Erdebil Eyaletinin merkezi. Kent nüfusu 700 bin civarında.

Tel örgülerin öbür tarafı Azerbaycan

20 Kilometre sonra başlayan hafif dalgalı düzlükler kısa bir süre sonra derinlik ve yüksekliği artan engebelere dönüştü. Ve ekim dikim alanları da orman ve çayirlara dönüştü. Yol çok virajlı ve eğim de oldukça çoktu. Çünkü 1400 metreden deniz seviyesine, hatta Hazar deniz seviyesinin altında olduğuna göre, deniz seviyesinin de altına inecektik.

Ormanlarla kaplı sarp ve dik yamaçlarda zaman zaman duble yol tek yola düşüyordu. Özellikle Azerbaycan sınırı boyunca yol sınırın tel örgülerini takip ediyordu. Astara'ya inince arazi düzleşerek dağlar yerini pirinç tarlalarına bıraktı.

Erdebil'de üç gün içinde gezdiğim yerleri yazmak, çok yer tutacağından ve çektiğim resimlerin çok azını koyabildiğim için "Erdebil mutlaka herkesin gezmesi gereken bir tarih hazinesi" demekle yetineceğim.

GİLAN EYALETİ (OSTANI)

İran'ın kuzeybatı ve Hazar Denizinin güneybatısında bulunan Gilan eyaleti Hazar Denizi ile Elburuz dağlarının etekleri arasında alçak ovalık alanları kaplamaktadır. Alanı 14.000 km nüfusu 2.500.000 (2016) olup başkenti Reşt Şehridir. Nüfusunun çoğunluğunu Gilanlılar, Mazenderanlar ve Talişler oluşturmaktadır. İran'da Talişlerin en yoğun olduğu bölge burasıdır.

Gilan'da sonu ufuk çizgisinde biten alçak ovalar

Gilan Eyaletinde, eyalet merkezi Reşt ile Astara ve Bender Enzeli Şehristanarını gezdim. Ve bu gezimi Erdebil'den Astara'ya gelerek başlattım. Onun için anlatmaya Astara'dan başlayacağım.

ASTARA

Hazar denizi kıyısında İran'ın Gilan eyaletine bağlı bir şehristan olup nüfusu 80.000 (2011) kadardır. Bölgenin ve hatta Kafkasların en önemli ticaret merkezlerinden birisi olan şehrin tarihi 6000 yıl önceye dek gitmektedir. Şehrin yarısı 1813 yılında imzalanan Gülistan Anlaşmasıyla Rusya'da kaldığı için bugün de Azerbaycan sınırları içinde kalan Azerbaycan Astara'sı ile sınırlar adeta ara sokaklardan geçmektedir.

Düz bir kıyı ovasında kurulmuş olan Astara'ya Erdebil'den girişinde her tarafta pirinç tarlalarıyla karşılaşırız.

Astara'da pirinç tarlaları

Talişler tarafından kurulan şehre sonradan Azeriler de yerleşmiştir. Şehirde şu anda karşılaştığım hemen herkesle Türkçe anlaştığıma göre

gerçek anlamda bir Azeri kentiydi. Bu yüzden hem Erdebil'e çok daha yakın olduğu için ve hem de dil ve etnik anlamda Erdebil ile aynı dil ve soya sahip olduğu için buranın Erdebil'e bağlı bir şehristan olduğunu düşünmüştüm. Fakat burası Gilan Eyaletine bağlı imiş.

Otobüs beni şehir girişinde bıraktı.

Erdebil'den geldiğimiz otobüs ileri devam edeceği için şehre girmedi. Düze inip Astara'ya varınca, beni yol ayrımında bir taksiciye teslim edip gitti. Biliyorum bu taksici şimdi beni İran'a yabancı ve bir şey bilmeyen turist yerine koyup kapıyı 5-6 Humeyni'den açacak. Nitekim öyle oldu, ama ben üç Humeynide ısrar edince kabul etmek zorunda kaldı. Sahilde bir eve götürdü beni. İki Humeyni de ondan aldı.

Ev mutfaklı ve oldukça genişti. Ama yatak yoktu. Adam battaniyeleri yazıp yatarsın dedi. "Olmaz dedim. Yanda daha büyük ve ayrı

yatak odası olan yere geçtim. Saat üçü geçiyordu hemen çıkıp Astara'yı dolaşmam gerekiyordu. Çünkü Yarın sabah buradan Reşt'e gidecektim.

Taksicinin getirdiği ev

Pansiyonun önünden İran'ı Azerbaycan'a bağlayan ana yol geçiyordu. Yolun altında da Hazar denizi. Önce yolu geçip Hazar kıyısına vardım. Gölgeleklerde oturan az sayıda insana bir adam çay ve mısır satmaya çalışıyordu. Deniz temiz görünmüyordu. Erdebilliler buranın İran'ın turizm merkezi olduğunu söylemişlerdi ama sadece yerli turistlerle, Azeriler vardı. Denize karışan çayın suyu da kirliydi. Kıyı boyunca ilerleyince çok güzel bir park çıktı önüme. Sonra da yürüyüşüm Azeri gümrüğünde sona erdi.

Hazar Denizi

Bu şehrin devamı Azerbaycan Astara'sıydı. Kimi yerde evlerin arasında 3-5 metre mesafe vardı. Gümrüğe gelince sola dönerek şehir merkezine yürüdüm. Yol boyunca yeni yapılmış lüks oteller ve çok güzel bahçeler gördüm. Ama belli bir düzeni yoktu. Özellikle Hazar kıyıları sanki daha planlanmamış gibiydi. Merkez daha derli toplu ve şirin bir pazarı vardı.

Buralarda dolaştıktan sonra tekrar sola dönerek, geri dönüşe geçtim. Bir saat kadar da bu cadde boyunca yürüdükten sonra tekrar bir sol daha yaparak. Pansiyona yöneldim. Denize inen bu yolda da çok ticarethane vardı. Kıyıya yakın da çok büyük bir tekstil pazarı vardı. Bu pazarın karşısında ise onlarca pasaj olup burada daha kaliteli mallar vardı.

Bu civarda sebze meyve satan yoktu. Onun için geri dönüp akşam yiyeceğim sebzeleri aldım. Buradaki çayın kıyısında bir salatalık bir muz yiyerek oturup dinlendim. 19.30'da pansiyona gidip önce duş alıp yemek yedikten sonra, iki saat kadar Erdebil'i yazdım.

Astara'nın içinden akan nehir

Sabah erkenden toparlanıp, pansiyonun önüne çıktım. Taksi hemen geldi ve Reşit taksilerinin kalktığı yere bir Humeyni karşılığı götürdü.

Ben varınca şoför 8 Humeyni karşılığı biletimi kestirip ön koltuğu göstererek Farsça bir şeyler söyledi.

Astara'da kent merkezi ve altta tekstil pazarı

Aslında Astara'nın tamamına yakını Azeri Türk'tü. Şoför Reştli olduğu için Gilakiydi ve sanırım Türkçe bilmiyordu. Reşt'e gidecek takside şoförün yanındaki koltuğa oturdum ve hemen hareket ettik. Arka koltukta ise bir ana kız oturuyordu

Astara kent merkezinden bir görüntü

Ben geçtiğimiz yerlerin neresi olduğunu sorduğumda şoför bilmiyorum tarzında bir işaret yapınca arkadaki hanım “O Türkçe bilmez” dedikten sonra sorularımı yanıtladı.

Kızı da “Ben Türk dizilerini izliyorum. Türkçeyi anlıyorum ama tam konuşmıyorum dedi.

Bundan sonra da yol boyunca bu ana kız ile İran'dan Türkiye'den ve yol boyu gördüklerimizden söz ettik.

Astara çıkışı ve Reşit yolu

Ben yaptığım işin, İran'ı Türkiye'de tanıtarak, iki ülke insanının birbirini tanınmasını sağlamak olduğunu anlatınca,

Salume, "Siz çok büyük önemli bir iş yapıyorsunuz. Türkiye'dekiler bizi hiç sevmiyor" Dedi.

Ben "İran, Türkiye ve dünyada çok kötü tanınıyor. Bunda sizin şeriat yönetiminiz kadar ABD'nin propagandalarının da önemli payı var" dedim.

"Ama onlar sevmese de biz Türkleri ve Türkiye'yi çok seviyoruz. Onlar gibi yönetilmek istiyoruz" dedi.

Reşat Ovasında piriç tarlaları

Ben de dedim ki: "Sizde bir hata yok. Aslında biz hatalıyız. Yönetimine karşıyız diye İran'ı tümüyle silmişiz kafamızdan. Oysa İran

bizim de yurdumuz. Biz orta Asya'dan doğruca Anadolu'ya gelmedik. Önce İran'a geldik. İran'da siz kaldınız biz Anadolu'ya geçtik. İran'ın kültürünü aldık. Aslında İran'ın bin yıllık tarihi Türk tarihidir. Ama biz yönetime kızarak bir çırpıda hepsini silip attık. Şimdi ben bunu anlatmaya ve insanların İran'a tarihi, coğrafyası ve kültürüyle bakmasını sağlamaya çalışıyorum” dedim

Reşt ile Hazar arasında ova

Bir yandan bu tür bir sohbet sürerken, bir yandan da geçtiğimiz yerleri soruyordum. Salume “Bunlar sizin köyler kimin balaca yerlerdir. Bundan sonra gireceğimiz Taleş biraz büyüktür” dedi.

“Burada Talişler mi oturuyor, Taliş dili mi konuşuluyor” dedim.

“Yok bunlar Talişdir ama Farisi konuşurlar. Bazıları Kürtçe de konuşur” dedi.

“Peki Reşt’te Türkçe konuşan bulunur mu?”

“Çok azdır. Zaten bu Gilan eyaletinde sadece Astara Türk’tür. Geri yerinde Gilakiler, kendi aralarında Gilakice konuşsalar da her zaman Farisi konuşur. Mazenderan’da da Türk çok azdır” dedi.

“Demek ki gideceğim bu iki eyalette biraz zorlanacağım. Aslında Reşt’te iki gün kalacağım. Ama Enzeli’yi de merak ediyorum. Bir gün gidip gelsem mi, yoksa orada bir gece kalıp Reşt’e mi dönsem? Oradan ileri otobüs gitmiyormuş” dedim.

“Enzeli’yi mutlaka görün. Benderi (limanı) var. Çok yahşi yerdir. Enzeli’de bir arkadaşımın turiste kiraya verdiği iki odası var. Ben bir telefon edeyim, boş ise sizi oraya eşim götürüp bırakır, yarın sabah da gelip alır” dedi ve telefon açtı.

Astara Reşt arasında mola yeri

Bu arada taksici 120 km ile yerleşimlerin içinde bile hiç yüzün altına düşmeden gidiyordu. Bir mola yerinde durdu. Ben inip biraz hava alayım diye ortalarda dolaşırken, Salume yanıma gelerek:

”Bu gece bizim konuğumuz olacaksınız. Eşim gelip Autovakzdan bizi alacak. Yarın da sizi Enzeli’ye götürecektir” dedi.

“Yok sağ olun ben size zahmet vermeyeyim. Benim otel bulmama yardımcı olabilirse sevinirim” dedim.

Salume “Hayır bize zahmet değildir. Siz rahatsız olmayacaksınız, biz çok memnun kalırız” derken bilemediği veya takıldığı Türkçe sözcükleri annesine soruyordu.

Reş'te giden duble yol

ASTARA BÖLÜNÜMÜŞ BİR YÜREKTİR

Bölünmüş ortasından
Yarısı İran
Yarısı Azerbaycan.
Ah, elden ne gelir?
Astara iki devlet
Bir şehir...

Geçiyor sınır
Ara sokaklardan
Sınır şehrin yüreğidir.
Derseniz ki canlılar
İki ciğer ve iki böbreklidir;
Ama yürek tektir.
O yüzden Astara
Bölünmüş bir yürektir.

Sokaklarında bahar gibi taze
Bahar gibi canlı ve kıvrak
İranlı Azeri kızlar
Azerbaycan ile araları bir sokak...

Azerbaycan'dan İran
İran'dan Azerbaycan
Sanki iki odalı bir dam.
İnsanlar komşularına seslenebilir
Evlerinin balkonlarından...

Dikenli tellerin arasından
Uzatsalar ellerini
El sıkışabilir.
Ama ah, heyhat
Astara iki devlet
Bir şehir.

Bu arada biraz da yoldan bahsetmek gerekirse, Astara Reşt arasında yolun hemen tamamına yakını duble yol. Hazar solumuzda ve sağımızda yemyeşil dağlar tepeler olup genellikle dağa yakın yol alıyoruz. Hazar ise solumuzda üç beş kilometre arasında gidip geliyor. Bazen dağ da bir iki kilometre içeri çekilerek kıyı ovasının ortalarında yol alıyor. Yolun hemen tamamı düzdü diyebilirim.

Dağlar tamamen orman... Tarlalar hemen hemen dörtte üçü pirinç... Pirinçten sonra en çok kivi var. Her yer kivi bahçesi. Ben bunları önce asma sanmıştım, meğer kiviymiş. Dolayısıyla göz alabildiğine her yer yemyeşil.

Reşt'e giriş

Taleş'ten sonra dağ da deniz de yoldan uzaklaşmaya ve gözden kaybolmaya başladı. Reşt'e 50 kilometre kala falan öylesine dümdüz bir ovaya girdik ki, ova ufuk çizgisinde son buluyordu.

REŞT

Astara'dan Reş t sanıyorum 160-170 kilometre civarındaydı. Ama taksicimiz çok hızlıydı. Ayrıca hiç iniş i yokuş u olmayan dümdüz bir duble yol olunca saat 12.30 gibi Reş t'e geldik. Salume'nin beyi Mesut bizi bekliyordu. Benim çantaları bagaja atıp doğruca eve gittik. Salume ile annesinin alel acele hazırladı ğı öğ le yeme ğ ini yedikten sonra bana "Sen evde kal dinlen" dediler.

Salume Mesut çiftinin evi

Ben "Bugün Reş t'te görmem gereken yerleri görüp bitirmeliyim ki, yarın Enzeli'ye gidebileyim dedim.

Mesut “Nerelere gideceksin” dedi.

Ben Reş’t’te görmek istediğim yerleri saydım.

Mesut. “Masule Şehir dışındadır. Kalırsan yarın götürürüm.”

“Yok o kalsın o zaman. Zamanım çok kısıtlı” dedim.

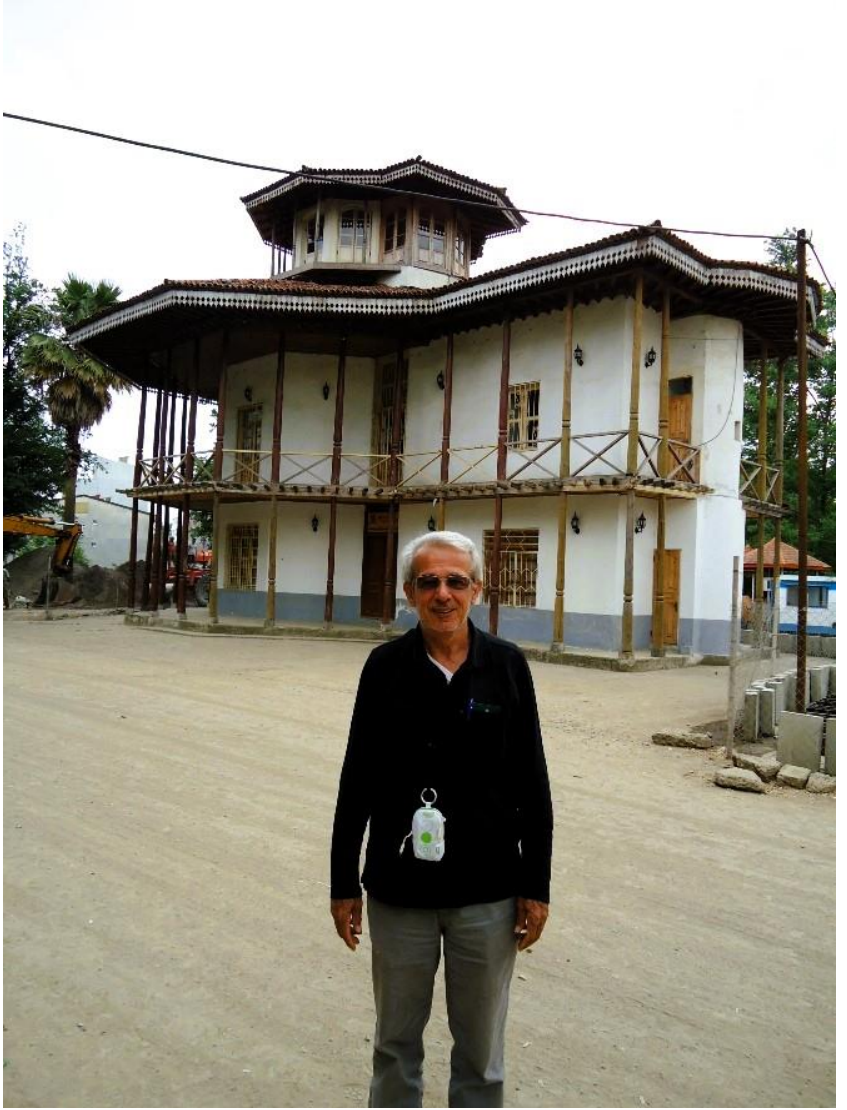
“Ama çok güzeldir ve görmen gerekir” dediyse de “Daha iki aylık yolum var kalsın” dedim.

Evde aile fertlerinin fotoğraflarından oluşan köşe

Hep beraber evden çıktık. Salume ile annesinin dışçide randevusu varmış. Onları dışçıye bıraktıktan sonra Şehir parkına gittik. Mesut “Senin görmek istediğin yerlerden birisi burada” dedi.

Ben de zaten uzaktan Külâh Frenhergiyi (Fötür Şapka) görmüş-tüm.

Külâh Fehrengi (Fötr şapka)

Külâh Fehrengi parkı ve Mesut

Çevresinde ve parkın hemen her yerinde tamirat vardı. Külâh fren-
ginin kapıları da kilitliydi. Dışından fotoğraflarını çektim. Parkta da de-
vasa ağaçlar vardı. Büyük ve güzel bir parktı. Her yerini dolaşım fotoğ-
raflarım çektim.

Buradan Mirza Küçük Türbesine gittik. Mesut, Mirza Hüseyin
Han'ın 1918-20'lerde Rıza Han'a karşı isyanını anlattı. Reşit'in ve Gilan
eyaletinin ulusal kahramanıydı.

Salume'nin balkonu botanik bahçesi gibi.

Türbede Mirza Han'ın bir büstü mezarın başındaydı. Çevredeki mezarlar da başka savaşın şehitlerine ait olup kalabalık bir ziyaretçi akını da vardı. Bolca fotoğraflarını çektik. Fakat aynı mezarlıkta mescit gibi bir yapı daha vardı. Ona da bakayım dedim.

Mesut, "Süleyman Darap" yazıyor dedi. Tarih hicri 212'yi gösteriyordu. Olabilir mi dedim. Bu kadar eski. Oradakilere sordu doğru dediler. Fakat burada girişte büyük bir mezar olup cami kısmı kapalıydı. Ziyaretçiler mezarın etrafında okuyup üfleyerek dolanıp, ellerini yüzüne sürüyor ve para atıyorlardı. Bende bir Fatiha okuyup, 100 tümen attım.

Mirza Han'ın türbesi ve arkasında mezarlık

Mesut ile Mirza Han'ın türbesi ve arkasındaki mezarlığı gezdik. Önünde küçük heykeli veya resmi olan değişik boyut ve biçimlerde ilginç mezarlar vardı. Ayrıca bir panoda da şehit resimleri vardı. Saniyorum burası kahraman ve şehitlere ait özel bir mezarlıktı.

Buradan şehir merkezine geldik. Mesud'a "Sen işinin başına dön. Ben burada pazarı gezer, merkezdeki eski sokaklarda dolaşırım" dedim. Mesut bürosunun adresini yazıp verdi. Bir taksi ile benim büroya gel, oradan eve beraber gideriz dedi. Çünkü ev şehrin kenarında bir site-deydi. Orada kira 400'müş merkezde ise 800-1000 Humeyni imiş.

Mirza Han'ın türbesine girince karşıda heykel ve resmi

İran'da meşrutiyet mücadelesinin öncülerinden bir aktivist olan Mirza Küçek Han, Reşt doğumlu olup mücadeleyi Reşt'te başlatan ulusal bir kahramandır. Bu mücadele 1906 yılında meşrutiyetin ilanı ile sonuçlandıysa da 1907'de İran, İngiliz ve Rus nüfuz bölgelerine ayrıldı ve 1908 yılında meşrutiyet kaldırıldı. Mirza Küçek Han bundan sonra İngilizlere karşı mücadele verdi.

Mirza Han'ın kesik başı

Enzeli kentinde (1920) Sovyetler birliği ile anlaşma yapınca Mirza Küçük Han 4 Haziran 1920 tarihinde merkezi Reşt şehri olmak üzere ‘İran Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti’ ilan etmiştir. Fakat parti, antiemperyalist değişik etnik gruplardan gelen üyelerden oluşmaktaydı. Bu farklı fraksiyonlardan biri olan İhsanullah’ın yaptığı üstü örtülü darbenin ardından 28 Haziran’da görevini bırakarak tekrar gerilla hareketinin başına döner. 1921 yılında Ruslar İngilizlerle anlaşma yaparak Kızılordu’yu buradan çekince Albay Rıza Han bölgeyi ele geçirir. Fakat Mirza Han teslim olmayı kabul etmeyerek Halhal ormanlarına çekilir. Burada soğuktan donmuş vaziyette bulunduğu zaman kafası kesilerek Tahran sokaklarında dolaştırılmıştır.

Reşt meydanında Mirza Han’ın heykeli

Meşrutiyet yönetimine yeniden geçilmesini isteyen Mirza Han'ın başlıca hedefleri şöyledir. Meşrutiyete dönülmelidir. İran-Türkiye yakınlaşmasını sağlanmalıdır. Dışarıda İngilizlere ölüm ve içeride yaşasın yoksullar. İran, İranlılarıdır ve toprak işleyenidir.”

Pazarın girişlerinin bulunduğu eski tarihi evlerin bulunduğu sokakta binaların resimlerini çekerek, Mirza Hanın at üstünde heykeli olan meydana geldim. Burada belediye binası ve onun karşısındaki hükümet binası yeni yapılar olmasına rağmen meydanın öte tarafında bir bütünlük ve estetik açıdan oldukça güzel düzenlenmiş bir cadde vardı. Buradan ileri ve sağa dönerek, heykelin arkasında kalan bulvarlarda gidip geldim. Sonra da pazara girdim.

Pazar

Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunan Reşt pazarının, tarih boyunca çok önemli bir Pazar olduğunu biliyordum ama, doğrusu diğer İran kentlerinde olduğu gibi kapalı bir Pazar bekliyordum. Burada ise dar sokaklarda dönüp dolaşan, kapalı alanı az, fakat bazı yerlerde pasajlarla bütünleşen, ilginç, hareketli bir pazarı vardı. Cam eşyaların bulunduğu bölümde ev sahiplerim için hediyelik bir şeyler aradım. Satıcılarla anlaşmak zordu. Hep farsça konuşuluyordu. Sonunda bir Azeri buldum.

Pazar

“Bunlar sizin İstanbul’dan geliyor. Hepsi de Paşabahçe; bak birini beğen” dedi.

Pazarda bir süre daha dolaştıktan sonra, sebze meydanına gittim. Sokaklar çok kalabalıktı ve adeta zor yürünüyordu. Özellikle kadınlar çoğunlukta idi. Sebze meydanına varınca meydana oturup pazardan

aldığım iki muz ile bir salatalığı soyup yedim. Meydan çok kalabalıktı. Gerçi meydan deyince yanlış anlaşılmasın burası büyük bir park ve de asırlık devasa ağaçların, yüzlerce güvercinin havuzların ve heykellerin bulunduğu muhteşem güzellikte bir park. Bulvarlar bu park meydanın etrafından dağılıyor.

Park

Reşt gördüğüm İran Şehirleri içinde en bakımlı ve en düzgün şehirlerden birisiydi. Yolu sokağı parkıyla hemen her yeri özen ve dikkatle elden geçmiş, çukur çamur toprak diye bir şey yok. Kaldırımlar düzgün. Oysa Zencan ve Erdebil’de ara sokakların çoğu toprak yol ve bazıları bataklık gibiydi. Ana caddelerde bile bozuk asfalt ve bozuk kaldırımlar vardı. Burası çok daha bakımlıydı.

Meydana yakın bir parka gelip oturdum. Zaten çok da yorulmuştum. Onun için burada oturup dinlenirken insanları inceleme olanağı da

buldum. İnan insanının davranışlarında doğallık ön planda olduğuna kanaat getirdim. Yapaylık çok azdı daha.

Park

Saat 19.30'da bir taksiciye Mesud'un büronun adresini verdim. Mesud'un bürosu büyük bir bulvarda ve tabanından duvarlarına ve tavanına değişik tasarımları yansıtıyordu. Bilgisayarda yaptığı ve uyguladığı tasarımlardan örnekler gösterdi. Gerçekten peyzaj mimarlığı açısından çok güzel şeylerdi. Büyük otellerde restoranlarda uyguladığı bu tasarımları görünce "Antalya'ya gel benim pansiyona da bunlardan uygulayalım" dedim.

Onun bilgisayarında internete girerek maillerime baktıktan sonra büroyu kapatıp çıktık.

Reş'te bir sokak

Eve vardığımız zaman yemek hazırды. Fakat yine de yemeğin yenmesi ve sohbet derken saatin nasıl gelip geçtiğini anlayamadık. Benim için votka getirmiş. Birer double aldık.

“Alkol yasak değil mi” dedim; “Telefon edince eve getiriyorlar” dedi.

Birlikte fotoğraflar çektirdik. Adres ve telefonlarımızı alıp verdik. Gündüz beraber gezdiğimiz süre içinde Mesut Türkçeyi bilmediğinden, eğer İngilizce olarak da anlaşılmadıysak, her sözcük için Salume'ye telefon açtı. Salume yanıtlayamadığı yerde annesine soruyordu. İş aileden açılınca, Salume beni babasına benzetiyordu. Babasının fotoğraflarını getirdi. Gerçekten de bir benzerlik vardı. Annesi, babası ve erkek kardeşi Astara'da yaşıyormuş. Yani annesi de misafirdi.

Salume ile Annesi ve Salume ile Mesut ve ben

Bu arada adının aslında Selime olup da lakap gibi Salume olarak söylendiğini düşündüğümü söyleyince. Şiddetle ret ederek; “Selim katil, benim adım Salume, arkadaşlarım Sallu derler” dedi.

Benim eşimi ve çocukları sordular; anlattım. Bu kış Avustralya’ya gittiğimizden ve torunlardan söz edince, kaynana dayanamadı: Farsça damadına bir şeyler söyledi ve bir kahkaha koptu. Salume tercüme etti. Annesi demiş ki: “Bak onun 42 yaşındaki oğlunun 20 yaşında torunu varmış. Sen de 42 yaşındasın ama daha 42 günlük bir çocuğun bile yok” demiş.

İsimleri Mesut Nejat Salihî, Salume Salihî ve Salume’nin annesi Ferunduh Dest Pak. Mesut mimardı. Hem peyzaj ve hem de binaların tasarımını yapan bir mimar. Bürosunda iki tane daha genç mimar mühendis çalışıyordu. Sanıyorum işleri fena değildi. Ayrıca Salume de düğün, nişan, eza veya toplantı gibi büyük yemeklere evde yemek hazırlayıp gönderiyormuş.

Bugün burada kalmayı kabul etmemin temel nedenlerinden birisi de İranlı bir ailenin ev yaşamı hakkında bilgi edinmektir. Bu yönüyle de evi dikkatle inceledim ve resimlerini çektim. Oldukça zevkli döşenmiş dememe bilmem gerek var mı? Çünkü ikisi de eğitilmiş ve ikisi de tasarımcı bir çift. Salume’nin de yemek işi bir nevi tasarım sayılır diyorum.

Evde lüks değil ama ihtiyaç olan her şey var. Evin içinde bizim evlerde görmeye pek alışık olmadığımız, çiçekler, tablolar ve biblolarla, aile fotoğraflarından oluşan bir köşe dikkatimi çekti. Gerçi eskiden bunlar bizim evlerde de vardı, ama zamanla bunlar teferruat ya da basit görülerek bunlardan vazgeçildi. Oysa temizlik, tertip düzeni ile bir evi bunlar tamamlıyordu.

REŞT

İpek yolunun incilerinden

Dümdüz bir ovanın
 Yeşillikleri içinden
 Hazar'ın gözdelerinden
 Eski Çin Avrupa ticaretinin
 Ve Gilan eyaletinin merkezinden
 Sesleniyorum size sevgiyle
 Kiviler, pirinçler diyarı Reşt'ten.

Dost ve kardeş sıcak bir nefesten
 2012 Mayısı, sıcak bir perşembeden

Pazarın yanında büyük bir meydan
 Meydanın ortasında bir heykel
 Atının üstünde Mirza Küçek Han
 Çekmiş kılıcını, sürmüş atını
 Sanki belediye sarayında Rıza Han

Daldım oradan
 Reşt pazarının dar sokaklarına
 Pazar zengin çeşit, bolluk
 Sokaklar geçilmiyor kadından
 Çarşafı, eşarplı, atkılı
 Kiminin görünmezken gözlerinden gayrиси
 Kiminin yapılı saçlarının
 Dışarıda kalmış yarısı
 Ama hepsi makyajlı ve bakımlı.
 İran'da kadınlar
 İşgal etmiş sokakları, parkları
 Reşt yaşayan bir şehir
 Canlımı canlı.

BENDER ENZELİ

Mesut “Yarın saat 10.00 kadar işim yok. Sabah erken kalkarsak, seni Enzeli’ye götürüp getiririm” demişti.

Ben de “Dolmuşlarının yerini söyle ben oradan biner giderim” dedim, ama Mesut “Ben Enzeliliyim. Benim özellikle göstermek istediğim yerler var” dedi.

O zaman gidelim sen oraları bana gösterdikten sonra beni merkezde bırak. Ben merkezi gezdikten sonra Reşt’e dönerim. Oradan da ben ileriye, Ramsar ve Noşehre devam ederim dedim.

Reşt çıkışında Enzeli’ye giden yol

Sabah 06.30’da kalktım. Baktım mesut mutfakta kahvaltı hazırlıyordu. Kahvaltımızı yapıp kimseyi uyandırmadan 07.30’da evden

çıktık. Enzeli Rest'e 25 km mesafede olup yol dümdüz ve hemen hemen dosdoğruydu sanki. Ben hiç böyle bir düzlük görmedim diyebilirim. Reşt'in çıkışına yakın Mesut ilginç bir ev gösterdi, onun fotoğraflarını çekip yola devam ettik. Her yer dümdüz.

Reşt Enzeli arası ovalar

Zaten Reşt'in içinde de tek iniş ve yokuş üst ve alt geçitlerde oluyor. Hatta Mesut'un söylediğine göre Reşt'in deniz seviyesinden yüksekliği de 8 metre imiş ki bu da bana çok şaşırtıcı geldi. Deniz kıyısındaki Antalya'nın yüksekliği bile 40 metre iken denizden 30 kilometre içerdeki Reşt'in yüksekliği binde yarım bile olmamaktadır ki, bildiğim kadarıyla binalardaki lağım boruları bile binde bir eğimle döşenir.

Gerçi Hazar denizi kendisi de deniz seviyesinden 28 metre aşağıda ama bunu da eklessek bile yine de Antalya'dan aşağıda kalıyor.

Gerçi Mesut'un bu konularla fazla ilgili olduğunu sanmıyorum. Çünkü Reşit'in nüfusunu da bir milyonun üstünde olarak ifade etti ki, bence bu mümkün değil. Tahminim 700-750 bin civarında olabilir.

Bender Enzeli yolu

Neyse, orman gibi ağaçların ve pirinç tarlalarının içinden yarım saatte Enzeli'ye geldik. Şehrin girişinde sağda bir peyzaj harikası diyebileceğimiz bahçeler vardı. Burası Hazar denizinin kıyısında çok büyük bir site gibiydi. Sitenin kapısından girip biraz ilerledikten sonra sağa dönen bir sokağa girdik. Doğrusu böyle bir bahçe sanatı, böyle bir peyzaj olayını değil görmek hayal bile edemedim.

Enzeli 'de bahçe içinde villalar

Enzeli 'de bahçe içinde villalar

Evler de sanki bir tasarım yarışmasının ürünü gibiydi ama bahçeler, süs bitkilerine verilen biçimler, çiçeklerin renk uyumuna kadar tam bir harikaydı. Yüzlerce fotoğraf çektim. Sanki bir rüyanın kıyısından geçip gittim.

Buradan benderin (Limanın) şehre sokulan bölümünden geçtiğimiz köprüyü göstermek için durdu Mesut. Ve trafiğe kapalı olan eski köprüyü gösterdi. “Bu gadimi (Tarihi) köprüdür. Bu yenisi de Humeyni köprüsü.”

Yeni ve eski köprü yan yana

Sonra merkeze gittik. Ben burada ineyim sen dön dedim. Hayır, ben seni limanın başına götüreceğim, oradan gezerek geleceksin buraya dedi. Limanın giriş hizasına kadar götürdükten sonra o döndü.

Ben önce dalgakıranın üzerinden Limanın ağzına doğru yürüdüm. Aslında asıl ve büyük liman sağımda kalıyordu. Fakat solumda da sanki sonradan ilave bir liman veyahut ta bir cep gibi göl vardı ki, aynı cep vinçlerin ötesinde Hazar tarafında da vardı. Ve cepler bile Antalya Limanından çok daha büyük görünüyordu.

Bender Enzeli. (Enzeli Limanı)

Mendirek üzerinde sonuna dek gittikten sonra geri dönerek, Limanın kenarındaki parka girdim. Bu parkın sonunda merkeze, (pazara) varacaktım. Fakat parkı yarım saatte geçemedim. Sabah gördüğüm güzel-liklerin bu kez içinde dolaşıyordum. Hiç durmadan fotoğraf çekiyorum, bir yandan da şarz biterse diye kendimi tutmaya çalışıyordum. Müthiş güzel bir parktı. Zaten Enzeli’de gördüklerimden sonra cennet burası

olmalı dedim. Nemli Hazar iklimi her tür bitkiyi kudurtmuş sanki. Ve yeşilin her renkle ayrı ayrı uyumu sağlanmış gibiydi.

Liman ve kenarındaki park

Buradan pazara çıktım. Balık pazarında bir hayli Türk'le karşılaştım. Burada Türk yoktur demişlerdi oysa. Bu esnaflara “Siz burada mı oturuyorsunuz” dedim.

Balıkçılar

Evet, “Biz burada epeyce varız” dediler. “Gilan’ın öteki taraflarına göre Enzeli’de Türk çöktür” dediler.

İran’da bu eski kent merkezlerinin ayrı bir gezi tadı vardır. Lüks pasajların müşterileriyle, halktan insanlar burada karşılaşır. Burada satışlar, sunum ve pazarlama biçimi, eski tarzdadır. Buraların binaları yıkık dökük, sanki s.o.s verircesine bir çaresizliği, bir mecburiyeti anımsatır insana. Fakat o yıkıntıların belleğinde ne anılar ne yangınlar ne depremler ne cefalar ne çileler ne emekler ne sömürüler, kısacası

insanlık tarihi saklıdır. Sokak sokak dolaşıp bu eski yapıları inceledim ve çektim.

Enzeli merkezinden görüntüler

Şehri gezdikten sonra çay kenarını çektim. Bunu da anlatmak olanaksız. Sanyorum bunu ancak fotoğraflar anlatabilir.

Enzeli'yi fotoğraflar daha iyi anlatıyor.

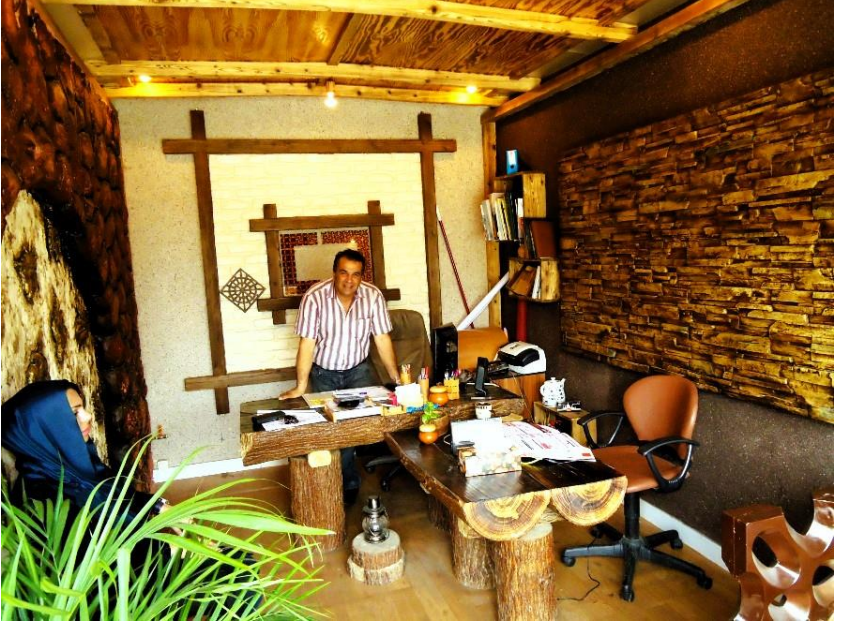
Burada son olarak Rıza Hanın Enzeli'deki yazlık sarayını gezmek istedim. Fakat bakım nedeniyle kapalı dediler. 12.30'da gezimi bitirip bir taksiye atlayarak, Reşt'e geri döndüm. Sanki bir rüya alemine girip çıkmıştım.

Rıza Pehlevi'nin yazlık sarayı

Eşyalarım Mesut'un arabasının bagajında olduğu için onun bürosuna gittim. "Nereye gideceksin şimdi" dedi; "Noşehir" dedim.

Daha doğrusu Ramsar'la Noşehr arasında karar veremiyordum. Kimi Ramsar, kimi Noşehr daha güzeldir diyordu. Hazar kıyısında bu iki şehirden birisinde kalacağım ama hangisi. Fakat Noşehri tercih nedenim bir sonraki durağım olan Sari'ye daha yakın olmasındandı. Mesut ise Ramsar'ın daha güzel olduğunu söylüyordu.

Mesut'un bürosu

Ben kararsızdım duruma göre karar veririm diye düşünüyordum. Fakat durakta doğrudan Noşehre giden bir araba olmayınca biraz da zorunlu olarak Ramsar'a giden taksiye bindim.

Mesut "İyi oldu Ramsar daha güzeldir" dedi.

Bu dümdüz ova her yerde ufuk çizgisinde sonlanıyor. Hani deniz kenarında denize baktığınız zaman nasıl ki ufuk çizgisinde denizin mavisi göğün mavisiyle kucaklaşır burada da ufuk çizgisinde yeşille mavi kucaklaşmaktan çok, bir sis perdesinin arkasında kayboluyor. Oysa ova deyince insan, sonunda bir dağa falan varıp dayanmasını bekliyor.

Reşt'ten Ramsar'a çıkış ve ova

Yalnız burada ovanın ufukta kaybolması sonsuz bir uzaklık anlamına gelmiyor. Görüş mesafesi 15-20 kilometreyi geçmiyor. Geçen yıl gittiğim bazı şehirlerde, özellikle de Kirmanşah'ta gökyüzü hep bir sis perdesiyle kaplıydı ve Irak çölünden gelen toz demişlerdi. Burada ondan biraz daha fazlası bir sis tabakası var. Eğer bu da çöl tozu değilse, Hazarın nemi olmalı diye düşünüyorum. Çünkü 5000 metreyi aşan Elburuz dağlarının üstünden çöl tozunun buralara ulaşması biraz zor gibi geliyor bana.

Ovanın düzlüğü kadar rengi de hep aynı, her yer yeşilin değişik tonları, devasa ağaçlar ve pirinç tarlaları. Astara'dan Ramsar'a kadar yüzlerce kilometrelik kıyı kesimi ve Reşt ovasının tamamında pirinç üretimi yapılıyor. Su bol. Çünkü akarsular, Elburuz Dağlarındaki buzullarla besleniyor.

Gilan Eyaletinden Mazenderan'a yol

Yol bakımlı, dümdüz ve duble yol... Şoför 120'nin altına hemen hiç düşmüyor. Astani'yi böylece geçtik. Laycan'ı çok övmüşlerdi dağın dibinde diye. Oysa bir dağa dayanmasının dışında bir özelliği yok. Ötekiler gibi. Fakat ilk kez yol dağlara yakın gitmeye başladı.

Gilan eyaletinin yol boyu şehristanlarından görüntüler

Ya da artık sağımızda dağları görebiliyorduk, ama solda Hazar henüz görünmüyordu. Bundan sonraki Lengürüt de aynıydı. Ancak Kala Chay'da Hazar kıyısına çıktık. Buradan itibaren Ramsar'a kadar, yine dümdüz ve ince bir kıyı ovasında yol alarak Ramsar'a geldik.

HAZAR KIYILARINDA

Kendi halimde sergüzeşti
Dolaşırken İran'da

Bir sufi, bir derviş gibi
Umurumda değildi
Dünyanın güzelliği.
Fakat Hazar kıyılarında
Bozuldu büyü.
Güzellik gösterdi kendini

Karışırken denizin
Türkuaz mavisi
Astara tepelerinde
Yayvan yapraklı ormanlara
Dalıp çıkıyordu ovalar
Islak yeşil elbisesiyle
Bender Enzeli kıyılarında.
Hazar Denizine

MAZENDERAN EYALETİ

Hazar Denizinin güney kıyılarında Astara'dan başlayarak Türkmenistan sınırına dek uzanan kıyı bölgesi İran'ın Hazar bölgesidir. Bu bölgenin batısında (güney batı) GİLÂN, doğusunda (güneydoğu) GÜLİTAN eyaletleri olup MAZENDERAN Eyaleti ise bunların ikisinin arasında kalmaktadır. Yani Hazar Denizinin güneyinde Elburz Dağları ile deniz arasında kalan bölgedir.

Mazenderan haritası

Eyaletin eski adı Taberistan olup alanı 23.700 km ve nüfusu 3 milyondur. Hem tarım olanakları ve hem de petrol ve doğalgaz rezervleriyle önemli ve yaşama elverişli olması nüfus yoğunluğunu artırmaktadır. Eyalette Mazenderanice konuşan Mazenderanlar, Giakiler ve Sangiseriler bulunur. Önemli Şehristanları başkent Sari, Ramsar, Amul, Babul, Bihşehr, Kaimşehr, Nûr, Noşehr ve Tenkabin'dir. Genellikle gezginler, Mazenderan'ı dünyanın en güzel yer olarak tanımlar.

RAMSAR

Ramsar'a gelince şoför beni ucuz ve temiz bir oteldir diye Ramsar Otele getirdi. Yamaçta Ramsar'a ve Hazara hakim bir noktada devasa bir oteldi ama ne ucuz ne de bakımlıydı. Üstelik gecelik 50 Humeyni istiyor. Anlaşma da sağlayamıyoruz. Bir Türkmen bulup getirdiler.

Ramsar

Türkmen “Gel seni Sezer otele götüreyim” dedi.

“Ne kadar dedim 45 Humeyni” dedi.

Beş Humeyni’de taksici alır aynı olur diye düşündüm ve “Olmaz” dedim. Çantalarımı yüklenip çıktım. Anayola inip Noşehre gitmeye karar verdim. Zaten baştan beri planım hep Noşehir idi. Yola inince iki Azeri genç “Evde kalır mısın, 20-25 Humeyni” dediler.

Kaldığım ev

“Göreyim” dedim. Bir yere telefon açtılar. Biraz sonra mobiletli bir adam geldi. Beni eve götürdü. Ev Hazar denizinin kıyısında iki oda bir salon ve bir mutfakla geniş bir terası da vardı. Her yer pırıl pırıl tertemiz ve halılarla kaplıydı. Ramsar Otelin kral dairesi gibi ve üstelik onun bir gece fiyatının yarısıydı. Olur dedim ve hemen yerleştim.

Daha akşama 4-5 saat vardı bu süre içinde Ramsar’ı gezer bitiririm yarın da Sari’ye geçerim diye hızla dışarı çıktım. Önce bir Hazara baktım. Ütülü çarşaf gibi dümdüz ve uslu uslu yatıyordu yatağında. Kıyı pek temiz görünmüyordu. Şehit Recai meydanından yukarı dosdoğru yürüyerek 40 dakikada merkeze vardım.

Ramsar yeşil dağlara yaslanıyor

Merkez dağlara daha yakın, sırtını dağa dayamış, dar sokaklarda eski binalardan oluşan bir çarşıydı. Dağlar birbirinin kopyası gibiydi. Hiçbir yerinde toprak veya kaya, taş vs görmek olanaksızdı. Tek renk yeşildi. Müthiş gür ve sık, sanki ekvatorial orman kuşağının ormanlarıydı. Rengi de petrol yeşili, koyu, soğuk ve donuk bir yeşildi. İki saat kadar buralarda dolaştıktan sonra yoruldu. Çünkü sabah da Enezli'de üç saatten fazla dolaşmışım. Arabada yolculuk yaparken vucut dinlenir, kendini şarj eder diyordum ama artık bu dinlenmeler vücudun kendini şarjına yetmiyor. Hatta bazen geceler bile az geliyor.

Düşündüm ki 10 gündür nefes almadan oradan oraya koşuyorum. Geceler de yazmaya ve dinlenmeye yetmez oldu. Burada bir gün toparlanma molası vereyim dedim. Üstelik ev güzel ve ucuz. Eve

varınca ev sahibine yarın da kalacağımı söyledim. O hiç Türkçe bilmiyordu.

Ev sahibinin Kızı “Sen söyle, ben Türkçe, konuşamam ama anlarım. Türk dizilerini seyrederem” dedi.

Yorulunca eve geldim

Gerçekten anlattıklarımın çoğunu anlıyordu. Böylece Ramsar’da iki gün kalmaya karar verdim. Çünkü hem daha çarşı dışında bir yerini görmemiştim ve hem de gezi notları Erdebil’de kaldı. Oysa Erdebil’den sonra ne kadar çok yer gördüm ve ne kadar değişik olay yaşandı. Bunları özet olarak kısa kısa not etmezsem kaybolup giderdi.

Eve gelince hemen yazmaya başladım. Saat bire kadar Erdebil’i bitirdim. Sabah 6.30 da kalkıp dokuza kadar da Reşt ve Enzeli’yi yazdım. Domates ekmek vs. ile basit bir kahvaltı yapıp çıktım.

Kaldığım evin balkonundan avlusu ve sokak

Pansiyoncu bayan telekabin ve otel müzeyi görmemi önermişti. Fakat şehir merkezine gitmeden önce 200 metre ötedeki Hazar kıyısına dek gidip denizi görmek istedim. Deniz sakin ve kıyıları doğal biçimde duruyordu. Bahçeler deniz kıyısına dek inse de binalar denizden belli bir uzaklıktaydı. Kıyıda yer yer olta ile balık tutmaya çalışanlar ve sanki vakit öldürmek istercesine kıyıda dikelmiş sohbet eden küçük gruplar vardı. Fakat genelde bunlar sahilin ıssız ve sakin görünümünü bozacak kadar kalabalık ve gürültülü değildi.

Evin 150-200 metre yakınındaki Hazar denizi kıyısı

Önce tele kabine gittim. Yürümeyi denedim bir kilometre kadar gidince 3-4 kilometre daha uzakta görünüyordu taksiyle gittim. Bu şekilde özel tutmayınca taksi ücretleri her yere punset yani 500 tümendi. 50 kuruş gibi. Telekabini işleten şirketin burada deniz kıyısında, küçük bir limanı var. İşletmenin çok güzel bir park içinde oteli restoran ve AVM gibi tesisleri de var. Ücret 12,5 Humeyni. Bilet alıp çıktım.

Kalabalık bir gurup vardı. Onların gitmesini bekleyip, kabine tek başıma bindim. Kabinler zaten dört kişilikti. Önce aşağıdan dağın görüntülerini, sonra da yükseldikçe tepeden kıyıları çekmeye çalıştım. Telekabin dedikleri bu telesiyej biraz bakımsız olsa da pencerelerinden her yönde fotoğraf çekmeye uygundu.

Telekabinden Hazar ve Ramsar

Müthiş bir güzellik söz konusuydu. Hazar tam bir mavi renkte değildi. Her yerden aynı türkuaz görüntüyü sergiliyordu. Yükseldikçe Ramsar'ın her tarafı ayaklarımın altında kaldı, fakat 5-6 kilometre ötesi net görünmüyordu. İnce bir sis perdesi vardı. Hava da zaten çok bungen, yağdı yağacak. Zaten dün öyleden sonra yarım saat kadar yağdıktan sonra gece de epeyce yağmur yağmıştı.

Orman teleferiğin güzergahında bir yol genişliğinde kesilmişti, ama yine de toprağı görmek olanaksızdı. Yerden yeşil fişkırıyor ve sanki ekvatorial bir bölgedeyiz gibi orman çok sık ve gür. Zirvede bir saat kadar daha ormanda dolaştım. Güzel tesisler ve orman içi yol ve dinlenme yerleri var. Bu Elmira Dağının tepesinden arkadaki ve yandaki dağ ve tepeler de görünüyor ve hepsi de aynı ormanla kaplıydı.

Ramsar ve Telesiyejin çıkış yerinde park

Buradan dönüşte, merkeze bir taksi ile gittim ve beni otel müzeye götürmesini istedim. Müze Ramsar otelin yanındaydı. Burası Şahın yazlık sarayının bahçesiydi. Önce bahçenin alt köşesindeki değerli taşlar müzesini gezdim. Ve hepsinin resimlerini çektim. Ne kadar çok değerli taş varmış dünyada ve ne kadar geniş bir kullanım alanı varmış, şaşırıp kaldım. Her taşın işlenmemiş ham hali ve işlenerek elde edilen takı ve eşya örnekleri vardı.

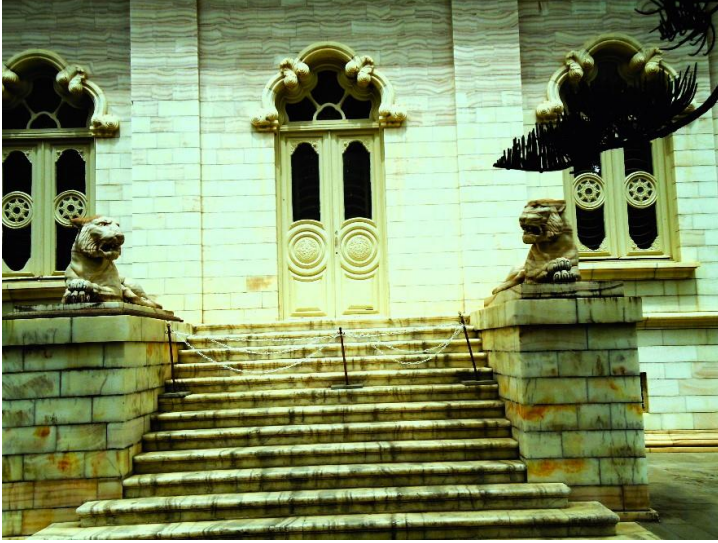

Müzedeki değerli taşlar

Sarayın bahçesi tek kelimeyle harikulade veya cennet sözcüğüyle ifade edilebilirdi. Bizde hiç görmediğim bir çit bitkisi çok gür ve sıkı biçimde her yeri çevreliyordu. Her şey inceden inceye hesaplanarak yapılmıştı. Bahçe dağa kadar dayanıyordu. Saray bahçenin ortalarından biraz yukarıda dağa daha yakındı. Orası da müze haline getirilmiş olup

halılarında perdelerine, tüm eşyalarıyla bir görkem ve ihtişam abidesiydi. Şah geldiği zaman burada kalırmış.

Fakat içeride resim çekmek yasaktı. Bir güvenlik görevlisi gizlice çekmeme izin verdi. Çaktırmadan bazı bölümlerini çektim

Sarayın girişi

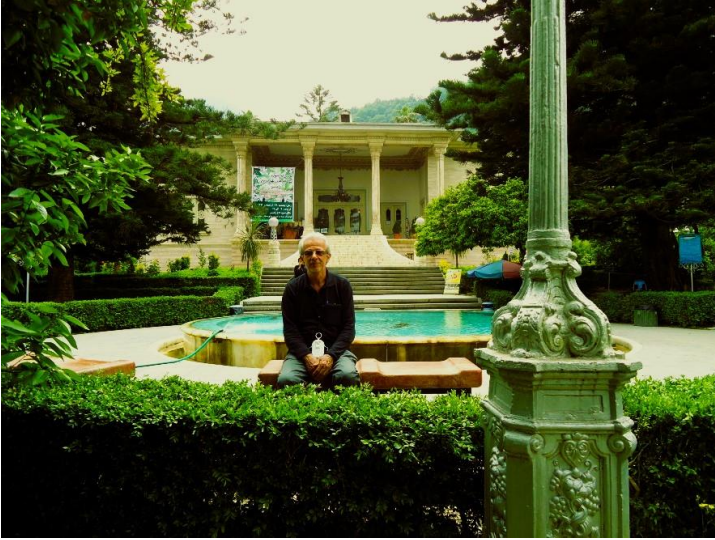
Hani derler ya krallar, şahlar, padişahlar yani mutlak yönetici konumundaki tek adamlar yoksul halkı soyarak her tarafa saray yaptırır. Lüks ve ihtişam içinde yaşar ve bunu ülkesinin itibarı olarak kabul eder. İşte İran Şahı Rıza pehlevinin böyle saraylara düşkün olduğunu görüyorum.

Çünkü Enzeli de bir sarayı vardı. Şimdi buradada bir sarayıyla karşılaşıyorum. Hazar kıyısındaki diğer şehirlerde durup gezmedim. Ama belki oralarda da sarayları olabilir diye düşünüyorum.

Sarayın içinden görüntüler

Sarayın bahçesinden görüntüler

Buradan Ramsar otelin önüne gidip orada da Old Ramsar'ın resimlerini çektim. Burası da çok görkemli bir yapıydı ve sanıyorum burada da bir müze olabilirdi. Ama merdivenleri çıkmayı gözüm yemedi. Bir yandan da yarın yola çıkacağıma göre terminal aramam gerekti.

Ramsar Otel

İki km kadar yürüdüktan sonra burada yeni bir merkez yani yeni bir çarşıya geldim. Ve gerçekten burada binalar da yeniydi. Terminali buldum ki bir otobüs yazıhanesiydi. Gelen otobüsler yolda durup yolcu alıp devam ediyordu. Sarı'ya buradan araba olmadığını anladım. Yani el kol işaretleriyle anlaştık. Daha akşama çok zaman vardı. Buradan yürümeye karar verdim. Ramsar'ın kıyıya yakın bölümlerinden geçerek merkeze gelen bulvarında üç dört kilometre kadar yürüyerek merkeze geldim.

Burada taksicilere Sari'ye nasıl gidebilirim diye sordum. Anlaşamadık bütün taksiciler toplandı. Yoldan geçen herkese Türkçe bilip bilmediğini soruyor, herkes bilmiyorum deyip geçiyordu. Nihayet birisini bu Türk diye yakalayıp geldiler.

Fakat onunla da anlayamayınca adam bana “İngilizce biliyor musun” dedi.

“Biraz biliyorum” dedikten sonra, yarın sabah Sari'ye gitmek isteğimi ve nasıl gidebileceğimi sordum. O taksicilere tercüme etti. Onlar da Meydanı Besiciden Sari otobüsünün geçtiğini, saat 12.00 gidip orada beklememi söylediler. Yani Türk'le Türkçe değil de İngilizce anlaşıldık.

Ramsar

Buradan eve dönüp, duş alıp yarım saat kadar dinlendikten sonra, yazmaya başladım. Saat 17.00'den gecenin 01.00'ine dek yazarak Reş-

Ramsar yolculuğunun başına kadar geldim. Sabah da 06.30'da kalkarak saat 10.30'kadar kalan bölümleri tamamladım. 11.00'de Besici Meydanına gitmek üzere taksiyi çağırdım.

Evin avlusunda ev sahibi ve kızının fotoğrafını çektim

Saat 11.00 de otelci bayanla babasının fotoğraflarını çektim, adreslerini verdiler. Arabanın üzerindeki çamuru göstererek bu Irak toprağıdır dedi. Doğrusu şaşırdım. Ta buralara nasıl gelmişti. Saddam'ın ahı mı tuttu diye düşündüm. Neyse ki iki senedir geliyor böyle dedi. Demek ki ufku ve görüş alanını daraltan Hazar'ın sisi değil Irak çölünün tozuymuş. Ve sanıyorum bu da iklimlerdeki değişimin bir sonucu olmalı.

Taksici beni meydanın bir köşesinde indirip gitti. Şimdi Sari otobüsü gelse ben nereden bileceğim. İnsan okuma yazma bilmemenin

zorluğunu böyle Latin alfabesinin kullanılmadığı ülkelerde daha iyi anlıyor.

Ramsardan çıkıyorum

Meydandaki polise el kol işaretleri ve üç dilden karışık sözcüklerle isteğimi anlattım. Sari arabası gelince durdurup beni bindirmesini istedim. Tamam sen otur orada dedi. Ve otobüs gelince durutup beni bindirdi.

HAZAR VE RAMSAR

Hazar'ın gerdanlığında
Yeşil bir incidir Ramsar.
Ve nefis bir tablodur
Ramsar'ın dağlarında
Nefti ormanlar.

Ah o dağlar, o ormanlar
Hazarın türkuaz mavisine
Türk Tarihini fısıldar.

Bir Türkmen atı gibidir Hazar
Dalgaların önünde
Ülkeden ülkeye koşar.
Rüzgârın sırtında
Atıray'dan Baku'ya
Yol alırken Hazar
Türkün türküsünü söyler
Turkuaz mavi sular.

RAMSARDAN SARIYE YOLCULUK

Ramsar'dan 12.30'da yola çıktım. Yol Hazar kıyılarını izleyerek devam ediyordu. Bizim Karadeniz kıyılarıyla karşılaştırmak gerekirse, buradaki dağlar da aynı Karadeniz Dağları gibi dik ve çok engebeli bir arazi. Ve yine dağlar Karadeniz gibi tamamen ve hatta daha gür bir orman örtüsüyle kaplı.

Fakat fark şu ki; burada bir kıyı ovası var. Ve bu ova hiçbir yerde bitip de dağlar direk denize inmiyor. Bazan daralıp bazen genişleyerek tüm Hazar Denizi boyunca uzanıp gidiyor. Bazen öylesine genişliyor ki, dağlar tamamen gözden kayboluyor. Oysa Karadeniz kıyılarında Bafra ve Çarşamba gibi birkaç ova dışında değil ova veya düzlük, bir yol geçirecek kadar bile yer bulunmaz ve çoğu zaman deniz doldurularak yol yapılabilmektedir veya tünellerle geçiş sağlanmaktadır.

Yine başka bir farklılık da yol denizin dibinden değil 300-500 metre kadar içerden devam ediyor. Solda denizle yol arasındaki bu yeşil şeritte çoğu zaman lüks villalar veya devasa oteller bulunuyor. Sağ tarafta ise kıyı ovasının genişliği sürekli değişiyor.

Ramsar'dan çıkıştan Abbas Abad'a kadar Küçük yerleşimler vardı. Doğa tek renkli, sadece yeşildi. Yeşilin yüzlerce çeşidiydi. Hatta Hazar bile yeşil mavi karışımı Turkuaz maviydi. Bu aradaki bahçelerse genellikle kivi ağırlıklıydı. Onu narenciye bahçeleri izliyordu. Dağlar nefti yeşil, petrol yeşili, yakınlarda filizi yeşil ormanlarla kaplıydı. Orman ağaçları ise genellikle yayvan yapraklı ağaçlardı. Yüksek kesimlerinde fındık ormanı olduğunu söylediler.

ABBAS ABAD daha büyük bir şehristan. Sahil boyunca kilometrelerce uzanıp giden şehirde yukarıda bahsettiğim genele aykırı tek şey burada yer yer büyük oteller görünüyör ve bir de çarşı pazarı var.

Abbasabad'da Hazar kıyısına çıktık

Karadeniz sahil yolu gibi tüm kıyı şehirlerinin içinden geçen duble yol çoğu yerde bir şehirden çıkıp ötekine giriyordu. Fakat bulvarların ortasında birbiriyle yarışarcasına harika peyzaj çalışmaları yapıldığı anlaşılıyor. Bunları yazıdan çok resimlerle anlatacağım

Sağda Farsça tabelaları okuyamadım. Abbas Abad devam ediyor mu anlamında işaret yoluyla Özbek Şoföre sordum. Köprüden sonrası Selmanşehir dedi. Oysa köprü şehrin o tarafını bu tarafından ayırmıyor birbirine bağlıyordu. Yani şehirler tamamen birbirine bağlı olarak Hazar kıyılarını birlikte kovalıyordu.

Ramsar'dan sonrası
Ormanlı tepelerle denizin arası
Yerleşimlerin kırsalı
Hep kivi ve pirinç tarlaları.
Fakat doğa yine
Maviyle yeşilin dansı
Ve yine büyülüyordu insanı.

Noşehr'i, Nur'u, Sisengan'ı
Selmansehr'i, Caralus'u,
Keler Abad'ı
Her yerde Hazar'ın
Türkuaz mavi tonları
Aşkla çarpan bir yürek gibi
Denizin karayla dansı

Ve şimdi yanık bir türküdür
Kırsalda ovaları
Kıyılarda balıkçıları
Orman yeşili ve Türkuaz mavidir
Hazar'ın rüyaları.

SELMAN ABAD Selman Şehr de ötekiler gibiydi.

Selman abad

Burada çok uzaktan görünen devasa bir bina vardı. Bir gökdelen ama alışık olduğumuz incecik gökdelenlerden değil. Alan olarak da çok geniş. Ve yanından geçerken gördüm ki bir değil, yan yana 3-4 tane gökdelenmiş.

Yine bir köprüden sonrasını ben sormadan söyledi Özbek Şoför. “İnce (bura) Kelerabad” dedi. Kelerabad da aynıydı. Aynı doğa, aynı yeşil, aynı bulvar düzenlemeleri, çiçeklerin ve süs bitkilerinin, ağaçlara ve birbirine uyumuyla bir başka cennet köşesi. Oteller villalar yolun solunda Hazar kıyısında, çarşı, sıradan evler ise sağda ve ovada pirinç tarlaları.

Sağda ova ve pirinç tarlaları

Duble yol her yerde o muhteşem çiçek ve bitki çeşidini koruyarak devam ederken hiçbir yerde bayağı ve monoton bir görüntü vermiyordu.

KELER ABAD

Kelerabad

CARLUS: Bulvarın ortasında 200 metre kadar bir alanda süs bitkileri kesintiye uğradı. Burada her zaman her ülkede görmeye alışık olduğumuz metal korkuluklar vardı. Oralarda doğal karşıladığım bu metal yığını burada hemen sırttı. Fakat uzun sürmedi ve hemen akabinde pembe güllerle başlayan peyzaj mimarlığının harikaları Caralus'ta da kendini gösterdi.

Caralus öncekilerden daha büyük bir şehirdi. Değişik biçimlerde devasa oteller ve villalarla daha büyük çarşı pazarlar vardı.

Caralus

Caralus'tan birkaç kilometre içeri girip de bir tepeyi aşınca Noşehir başladı. Sanıyorum sahilde bunlar da birleşiktiler. Fakat Nowşehir'de ova çok genişlediği için yol 5-6 kilometre içeriye çekiliyordu. Dolayısıyla artık Hazar uzakta kaldı.

Carlus

NOWŞEHR

Noşehr, (Nevşehir, Yenişehir) Burada yol şehre girmeden ova tarafından geçiyordu. Şehir yolla denizin arasındaki hafif dalgalı bir alanda ve solda kalıyordu. Bu yüzden şehri görsem de fotoğraflarını tam çekemedim. Şoför görüşü kapatıyordu.

Şehir sağda da seyrek yapılar ve daha çok bahçeler halinde devam ediyordu ama yoğunluğu solda kıyı tarafındaydı. Burada şehrin çıkışına doğru yol kenarında bir restoranda yemek molası verildi. Ama ben parayı bozduramamıştım. 6 Humeynim vardı. Birine küçük bir bisküvi ile bir küçük meyve suyu aldım. 5 Humeyni'yi garajdan otele taksi parası olarak sakladım.

Noşehr

Nowşehr'den görüntüler*Noşehr*

SISENGAN

Sisengan

NUR (NOUR)

Nur

MAHMUT ABAD

Sisangan'da yol yine kıyıya yaklaştı. Burası da çok güzel bir yerdi ve sonunda Nur'a geldik. Nur (Nuor) Caralus ve Noşehr gibi büyük bir şehirdi. Bulvarları otel ve villaları ve yeşiliyle Hazar cennetinin başka bir köşesiydi. Ve gidip Mahmutabad'a kavuştu.

Mahmut abad

Bu cennet, Hazar kıyıları boyunca kesintisiz ilerleyip gidiyordu. Ama biz Mahmutabad'da Hazarı bırakıp ovanın içine daldık. Zaten Nowşehr'den sonra dağlar kaybolmuş ve her yer ovardı. Yeşil yine bağlar bahçeler ve pirinç tarlalarının tonlarına ayrılarak sürüp gidiyordu.

Umurumda değildi
Dünyanın güzelliği.
Fakat Hazar kıyılarında
Bozuldu büyü
Mazenderan dünya cenneti.

Karışırken denizin Türkuaz mavisi
Astara tepelerinde nefti ormanlara
Dizilmişti Hazar kıyısına
Mücevher parçaları gibi
Ramşar'ı, Sisengan'ı, Noşehr'i
Büyülüyordu insanı
Hazar'ın incileri.

Hazar öyle bir deniz ki
Çevresinde Türk ülkeleri
Rengi türkuaz mavi!
Tarihi, coğrafyası Türk
Hazar Türk denizi...

Hazar'ın bu cennet kıyıları boyunca ilerleyip giderken, mekân kavramı kaybolmuş ve zaman durmuş, büyük bir düşler okyanusunda yüzer gibi, ya da mavi yeşil bir cennette gezer gibi hissediyordum kendimi. Ama bu rüya Mahmutabad'da sona erdi.

MAHMUT ABAD'DAN SARI'YE

Mahmut Abad'ta Hazar kıyılarından ayrılarak iç kesimlere daldık. Buralarda da ova yeşilinden ve sonsuz görünümünden bir şey kaybetmemiştir.

Hazar kıyısından içeri girişte ova

Burada kıyıdan yaklaşık 25-30 kilometre içerde ilk durağımız Amol oldu. Amol 250-300 bin nüfuslu bir şehirdi. Bundan sonraki Şehir Babol da aynı büyüklükte bir şehir olup bunlar kıyı şehirleri gibi birleşik değildi. Aralarındaki pirinç tarlaları Anadolu'nun buğday tarlaları gibiydi. Ama buralar kırsal değil, sulak ve dümdüz arazilerdi.

Amol'da bir meydan

On kilometre Güneyinde Elbruz Dağları olup, bu dağların ve İran'ın, en yüksek tepesi olan Demavent Tepesine de yakın konumuyla tarih boyunca önemli bir kent olmuş Amol.

Amol'un tarihi, İran'ın en eski kavimlerinden Amardlara kadar uzanıyor. Tarihsel verilere göre kentin asıl adı da Amard olup, Sasaniler ve İslami dönemde, Moğollara dek Mazenderan'ın idari merkeziydi. Fakat kent Moğollar tarafından yıkıldıktan sonra bölgenin merkezi Sari oldu.

Amol

Amol'dan sonra vardığımız Babol da aynı büyüklükte bir şehir olup aralarındaki kırsal alanın tarlalarında pirinç ve yer yer meyve bahçeleri vardı.

Hazar denizinin 20 kilometre güneyinde, Babol nehri kıyısında kurulmuş olan Babol kenti, Mazenderan'ın Sari'den sonra ikinci büyük şehriymiş. Eskiden Mamta veya Mamat olarak bilinen kente sonradan Barforush adı verilmiş nihayet bugün Babol adıyla anılmaktadır.

Portakal bahçeleriyle çevrili olan kent "Portakal Çiçekleri kenti" olarak da anılmaktadır. Şehirde bulunan Hasan Han Köprüsü ve Türk asıllı Safavi İmparatoru I. Abbas'ın sarayının kalıntıları gezilecek yerler arasında sayılabilir.

Üstte Babol altta keamşehr

Amol Babol arasında ova

Babol ile Sari arasındaki son büyük şehir, kaemşehir idi. Burası da 200 bin nüfuslüydü ve Sariye yakındı. Yine pirinç tarlalarının arasında kısa bir yolculuktan Hazar kıyısında Mahmut Abad'dan ayrıldıktan 80 km sonra Sari'ye girdik.

SARİ

Hazar kıyılarını bırakarak Mahmut Abad'dan ovanın içine girmiş 80-90 km kadar yol aldıktan sonra Sariye gelmiştik. Fakat yol genelde Hazar'a paralel gittiği için bu kıyıdan 80-90 km içeriye girdiğimiz anlamına gelmiyordu. Sari'nin denize uzaklığı 30 km kadardı

Sari'ye giriş

Sari Mazenderan eyaletinin başkenti olup nüfusu da yaklaşık 350-400 bin civarındaydı. Doğrusu Hazar kıyılarında o cennet gibi yerlerden

sonra, kıyından bu kadar içerde bir bozkır kenti bulacağımı düşünüyordum. Fakat Sari beklediğim aksine muhteşem bir şehirdi. Kıyıdaki iklim ve bitki örtüsü burada da aynen devam ediyordu. Çünkü kıyı ile arasında herhangi bir engebe olmadığı gibi denize uzaklığı da 20-30 km kadardı. Zaten deniz seviyesinden yüksekliği de 30-50 metreymiş ki, neredeyse deniz kıyısındaki Antalya ile aynı yükseklikte.

Sari'de çınarların gölgelediği bir cadde

Yani geldiğimiz yol, kıyından içeriye dik giden bir yol değildi. Aksine Hazar'dan 15-20 km. içerde, ama kıyıya paralel giden bir yol olduğu için, yol üzerindeki şehirlerin hepsi de Hazar'a yakındı.

Sari, portakal bahçeleri arasında, sokaklarını asırlık çınar ağaçlarının gölgelediği, çok güzel bir kent. Elburuz Dağlarının Kuzeyindeki düzlükte kurulmuş olan kent, Safavi ve Abbasi dönemlerinde kısa süreli

de olsa tüm İran'a da başkentlik etmişse de şimdi Mazenderan eyaletinin başkenti.

Cadde ve çınarlar

İki gün kaldığım Sari'de otele yerleşir yerleşmez dışarı çıktım. Akşama daha iki buçuk üç saat vardı. Otelcinin verdiği kent planında görmek istediğim yerleri işaretledim. Latin alfabesiyle, Meydan ve bulvarlara adlarını yazdım.

Öncelikle döviz bürolarının bulunduğu Fehrengi Bulvarına gittim. Bulvarın devasa çınar ağaçlarının altında, insana huzur ve serinlik veren, doğallıkla nostaljiyi birlikte hissettiren egzotik bir havası vardı.

İki dövizci ikisi de aynı caddedeymiş. Ama bulmak ne mümkün? Okuryazarlık yok. Buradaki esnaf ise İran'ın dışından bir müşteri

olacağını düşünmediği gibi, yabancı da olsa, Fars alfabesini bileceğini düşünüyor olmalı ki, tüm levha ve tabelalar Farsça.

Soru sorma güclüğü de var. Farsça bilmiyorum. Sorsam cevabı anlamıyorum. Gene sonuçta İngilizce anlaşıyoruz, ama döviz bürolarını tarif edilen yerde bulamıyorum ve orada sorduğum kişi beni tekrar geldiğim yere gönderiyor. Sonunda bulsam da dövizcileri, artık kapanmıştı.

Sari 'de cadde

Neyse şimdi bunlarla kafa yormaktansa Fehrengi'deki yaşama ortak olmak, gezebildiğim kadar gezmeye ve fotoğraf çekmeye çalışmıyordum. Akşam serinliğinde Fehrengi cıvıl cıvıl. Arabalar adım, adım ilerliyor, kaldırımlar dolu. Batmakta olan güneş Çınarların tepesinde parılıyordu.

Böylece Fehrengi'nin sonundaki meydana geldim. Meydanın ortasında silindirik biçimli bir saat kulesi vardı.

Meydanın ortasında saat kulesi

Meydanın sağında ise küçük bir park vardı ve cıvıl cıvıl insan kaynıyordu. Geri dönüp Fehrengi'nin sonlarına gelirken solda bir caddeye girip girmemekte önce tereddüt ettiysem de girip biraz yürüyeyim dedim.

Buradan otel yakındı. Tarihi eski evlerin çokça bulunduğu bu cadde de epeyce gittikten sonra ortalık iyice kararmıştı. Geri dönüp, otele geldim. Önce odama geçip bir duş aldıktan sonra resepsiyona inip oteliye parayı bozdurmadığımı anlatmaya çalışırken, “İngilizce biliyor musun” dedi; “Biraz” dedim.

Park

“İstersen doları ben bozarım” dedi. “Ne kadar” dedim.

Dizüstü bilgisayarında sanırım döviz alış satışlarına baktıktan sonra 1664 tümen dedi. Tamam dedim yüz dolar verdim. 164 Humeyni verdi. İyi fiyattı. Zencan’da 163, Erdebil’de 158 Humeyni vermişlerdi.

Diz üstü bilgisayarında internete girdiğini fark edince, “Otelde internet var mı” dedim; “Var” dedi.

Buna çok sevindim Hemen bilgisayarımı getirdim, Otelci şifreyi yazdı ve internete girdim. Maillerime bakacak nerede ve ne durumunda olduğumu eve mail ile bildirecektim. Ama ne mümkün. Hevesim kurşanımda kaldı. Ne mynet ve ne de Hotmail filtreden geçemediler.

Park

Türkiye’de neler olup bitiyor şöyle bir haberlere bakayım dedim ne hürriyet ne sabah ve ne de denediğim diğer gazeteler filtreden geçemedi.

Ne kötü bir şey bilgiyi filtrelemek. Dünyayı filtrelemek. Çünkü başı kolu açık bir bayan resmi bile o sitenin filtreye takılmasına neden oluyordu. Neyse ki tam umudumu kesmişken bir de köşe yazarı olduğum kenthaber.com’u deneyeyim dedim ve hayret hemen geldi. Türkiye haberlerini kenthaberden izledim. Aslında internet kafeler bu filtreyi belli oranlarda aşılıyorlar. Örneğin mynet orada da filtreye takılıyor ama ben hotmaili internet kafede kullanabiliyordum.

Sari'de akşam yaklaşırken

Otelci ile biraz sohbet, biraz internet derken saat 22.00 olmuştu. Hemen odaya çıkıp bir gün öncesini yazmaya başladım. Aslında çok yorgundum ama bunlar yarına unutulabilirdi. Çünkü o kadar çok şehirden geçtik ve çoğunun nerede başlayıp nerede bittiği belli değildi. Gerçi bugün burada sadece 3 saat yürümüşüm ve yorgun olmamam gerekliyordu. Üstelik beş saat yolculuğu da istirahate saymam gerekirdi. Hani normalde yolculuk yorgunluk olarak algılansa da ben böyle 3-5 saatlik yolculukları dinlenme olarak kabul ediyordum.

Ama ne var ki Ramsar'dan Sari'ye dek bu beş saatlik yolculukta bir kere sırtımı koltuğa dayayıp oturamamıştım. Hatta diyebilirim ki bir şeyleri kaçırdım korkusuyla gözümü yoldan hiç ayıramadım. Çoğu

zaman en iyi görüntüyü yakalamak için, hostes koltuğu ile şoförün arasındaki boşlukta yere oturarak yolculuk yaptım.

O zaman bu konsantrasyonla yorulduğumun hiç farkına varmamıştım. Ama şimdi gelip üç saat de burada yürüdükten sonra, yorgunluk kendini gösterdi. Biraz dinleneyim diye uzansam uyuyup kalacaktım. Onun için yeniden bir gaz ve bir motivasyon yüklemesiyle saat 01.00'e kadar Ramsar-Sari arasının notlarını yazdım.

Sari'de Meydan

Sabah altı buçukta kalktım. Zaten kahvaltılık bir şey yoktu. Biraz bisküvi vardı. Aşağıdan sıcak su alıp bir çay salladım içine. Çay bisküvi ile kahvaltıyı savuşturup, saat dokuzda kadar fotoğraflar üzerinde çalıştım. Ve dokuzda dışarı çıktım.

Saat dokuzda otelden çıkarak 14.00'e kadar Sari'de görmem gereken her yeri gördüm. Önce otelin yakınındaki meydana geldim. Dün gezmiş olduğum Fehrengi'nin ters istikametinde Moderris (Müderris) Hıyabanına girdim. Daha hıyabanın başında sağda Musalla Camisi vardı. Çok büyük bir cami idi ama sadece cuma namazlarında açılıyordu. Yani kapalıydı. Dışından resimlerini çekip ilerledim.

Sari'de cadde

Biraz daha ilerleyince küçük ama ilginç bir cami daha gördüm. İlginçliği cami kocaman bir kubbeden ibaretti. Yani sadece kubbenin altıydı. Açıktı ama namaz vaktinden yarım saat önceye kadar içeri almıyorlardı. Gacarlar (Kaçarlar) döneminden kalma bu Mescid-i evvel ile Fazıl Abbas caminin de dışarıdan fotoğraflarını çektim. Elimdeki şehir

planına göre benim asıl görmek istediğim Mescid-i Cami de buralara yakın olmalıydı.

Farisilerle tam anlaşıyorlardık. Tarif edilen ara sokağa girdikten sonra ne tarafa döneceğimi ve diğer yerleri soracağım bir Türk arıyordum ki, Sebelaan Elektrik diye bir levha gördüm. Burada Sebelaan'dan söz eden birisi mutlaka Erdebili ve Azeri'dir diye düşünüp dükkana girdim. Doğru tahmin etmişim, Astaralymış ve Türkçesi de fena değildi. Soracağım her şeyi sordum.

Cuma Mescidi

“Aslında Türk çöktür ama biz İstanbul Türkçesini az biliriz” dedi.
 “Ne kadar çöksunuz, Mazandaran’da yüzde on var mısınız dedim;
 “Türkmenlerle birlikte geçiktir” dedi.

Onun tarifi üzerine ilerleyerek önce saat kulesinin bulunduğu meydana geldim. Burası şehrin merkezi idi. Ferhengi Bulvarı, Hıyaban-ı

Molla Macidin ve Emir Mazendaran Bulvarı gibi bulvarlar bu alanı çevreliyor ve tarihi Sari, bu dairenin içinde kalıyordu. Daha doğrusu görmek istediğim her şey buradaydı. Öncelikle doğruca Mescid-i Camiye gittim. Tek katlı fakat çok geniş, basit fakat sanki görkemin sadeleştirildiği ve çok eski bir yapı havasındaydı, ama cami kapalıydı.

12.00'de namazdan önce açılır dediler. Dışardan fotoğraflarını çekip bitişikteki pazarı dolaştım. Nihayet saat 12.30 olunca gelip caminin avlusunda dolaştım. Çok ilginç, nostaljik bir estetiği vardı caminin. Tuğla ve ahşap malzeme kullanılmıştı. Fotoğraflarını çektim. Hayli geniş bir avlusu vardı ve çok geniş bir alana yayılıyordu.

Mescid-i Cami

Gadimi, (tarihi) eski olduğunu söylüyorlardı ama tarih ve zaman veren yoktu. Zaten Farisilerle anlaşma güçlüğü de vardı. Nihayet yine bir Azeri buldum. O levhadaki bilgileri okudu ama tam bir sonuca

varamadık. Yazının bir yerinde kameri 144 vardı ki bu çok eski bir tarihti. Ama bir yerde de Gacarlardan söz ediliyordu ki Gacarlar 1800'lerden sonraydı. Azeri genç "Gacarlar dönemine ait" dedi.

Ara sokaklarda eski evler

Pazarı biraz önce dolaşmıştım. Fakat şimdi İmam zade Fazıl Mes-cidine giderken yine pazarın içinden geçiliyordu. Oraya namazın so-nuna yetişirim diye pazarda önceden girmediğim sokaklara girip çık-tım.

Sari Pazarı şimdiye dek İran'da gördüğüm şehirlerin pazarlarına göre en küçüklerindendi. Ama şirin ve hareketli bir pazardı.

SARİ

Avlularda yüksek duvarlar
Sari'de sokaklar sağır.
Anlatamazsın derdini
Kalın kerpiç duvarlara
Bağır, bağır, bağır
Ahh, ünlemin boşunadır.

Şark kültüründe hayat
Avluların arkasında yaşanır.
Orada töre baskısı
Dinsel ve cinsel
Kurnaz bir biçim alır.
Duyuramazsın sesini
Bağır, bağır, bağır...
Sokaklar sağır, zaman sağır.

Pazar

Yine öteki pazarlara göre kapalı alanı çok az ve dar sokaklarda bir açık Pazar gibiydi. Türkiye’de şehirlerin dar sokaklarına yayılan açık pazarlar gibiydi diyebilirim.

Pazar ve üstte imalatçılar

Pazar ve altta İmam zade Yahya Mescidi.

Burası mescitten ziyade bir türbe gibiydi. Yani namaz kılınan bölümü çok küçüktü.

Mezara yüz süren kadın

Fakat mezarın bulunduğu alan geniş olup mezar da normalde dört beş mezarın büyüklüğündeydi. Beni gezdiren Farisi gençle İmamzade Yahya'nın hangi imamın nesi olduğu hakkında anlayamadık. İmam Musa Kazım'ın oğlu gibi anlattı. Kafam karıştı. Çünkü geçen sene gittiğim Yezd'de de bir İmam zade Yahya Türbe ve camii vardı.

Hemen arkasında daha eski görümlü bir türbe daha vardı. Bu da İmamzade Zeynel Abidin türbesiydi. Bunun camisi yoktu. Ortada büyük bir mezarın etrafında dar bir alan vardı. Ben ziyaret ettiğim anda bir genç kız geldi. Önce kapının kilidini okşadı. Sonra mezara yüzünü dayayarak dua etti. Aynı hareketi mezarın öteki yüzlerinde de yineledi.

Elini mezarın üstünde gezdirdi. Bu arada başka bir genç kız daha geldi O da benzer hareketler yaptı. Ben de ruhuna bir Fatıha okuyup ayrıldım.

Müzeden bir görüntü

Bu türbelerin ilerisinde eski fakat ilginç evler görünce oraya da bir bakayım diye sokağı dönünce burada ara sokaklarda büyük bir Pazar gördüm. Özellikle yiyecek, sebze meyve ağırlıklıydı. Fakat çok geniş bir alana dağılıyordu. Bizim Antalya'nın salı pazarı gibiydi sanki. Otelde akşam yemek için buradan peynir domates bir şeyler aldım ve tekrar saat kulesine geldim.

Çünkü görmek istediğim yerlerden birisi de Sari Müzesiydi. Aslında Mescidi camiye yakındı ama İmam zade Yahya mescidi namazdan sonra kapanabilir düşüncesiyle önce oraya gitmiştim.

Müze saat kulesine yakın fakat mahalle arasında Mescid-i Cami gibi ilginç bir tuğla yapıydı. Aslında sade bir yapısı olmasına rağmen oldukça estetik ve nostaljik bir havası vardı.

Elimdeki poşetleri müze müdürüne vererek bilet istedim. Müze müdürü bilet kesmeden geç gez, işareti yaptı. İran'daki eski evler veya camiler gibi girişte büyük bir avlu vardı. Bina Gacarlar dönemine aitti. Muhtemelen bir saray veya bir zengin evi falan olmalıydı. Bu evin bölümleri, bu avlunun etrafına dağılıyordu. Girişte solda ve sağdaki odalar kapalıydı. Yalnızca solda hamam açıktı. Bu hamamın tamamı mavi çinilerle kaplıydı. Küçük ama güzel bir hamamdı.

Müzenin hamam bölümü

Daha sonra binanın arkasına dolandık burada binadan bağımsız bir hamam daha vardı. Ve bu hamam daha büyük ve ayrıntılı olup çok güzel bir tuğla işçiliği sergiliyordu. Burada ödev yapan üniversiteli kızlar vardı. Bölümleri ölçüp biçip çizmeye çalışıyorlardı.

Müze

Müzedede görevli bayan

Girişin karşısında ana bina iki katlı ve birçok bölümlerden oluşuyordu. Önce alt katları gezdik. Rehberlik yapan bayanla anlaşmamız olanaksız olduğundan hiç konuşmadan o beni izliyordu. Sonra oldukça şişman ikinci bir rehber bayan daha geldi. İngilizce konuşmaya çalıştı ama beceremedi.

Zaten müzenin tek ziyaretçisi de ben olduğumdan anlaşılan bunların canı sıkılmış, konuşacak birilerini arıyordu. Bu bölümlerdeki yakın dönemlere ait ve genellikle etnografik eserlerin hepsinin resimlerini çektim. Fakat ikinci katta arkeoloji müzesine çıkınca resim çekmek yasak dediler. Ama müzenin asıl değerli eserleri buradaydı. Neolitik döneme dek uzanan eserler vardı.

İlginç bulduğum bir yapı

Müze gezisini bitirince saat 12.30'da otele döndüm. Yemek de yememiştim. Dışarda yerim diye düşünüyordum. Oysa yarın Cuma olunca

tatil ya, bugün öğleden sonra başlamış tatil. Her yer kapanmış. Sabah arabaların adım adım ilerlediği Fehrengi adeta boş gibiydi.

Büyükçe bir kubbeden oluşan Mescid-i Evvel

Kendimi de çok yorgun hissediyordum. Zaten iki gündür sol ayak bileğimde ağrı ile yürüyüşe başlıyorum biraz sonra ısınınca geçiyordu. Fakat bu kez sağ ayak bileğimde aynı oldu ve yürüyüp ısınınca geçmişti. Yani vücut artık bir gecede şarj etmiyor, kendini yenileyemiyordu. Bugün de kesintisiz beş saattir ayaktaydım. Yemekten falan vazgeçip biraz uzandım kalkıp bir duş aldıktan sonra domates ekmekle karnımı doyurdum.

Aslında dışarı çıkmak yerine oturup yazıları yazmak ve ayakları böylece dinlendirmek gerekiyordu, ama görmem gereken son bir yer daha vardı. Nehrin kıyısındaki park.

Akarsuyun önüne bir buçuk metre set çekilerek oluşan göl

“Parkın uzaklığı ne kadardır” dedim, otelci “Bir buçuk iki kilometre” deyince “O kadarını yürürüm” deyip çıktım.

Fakat sağ ayak bileği basınca ciddi biçimde ağrıyordu. Yine de arada oturarak nehrin olduğu Hilali Ahmer Meydanına vardım.

Burada köprünün 300 metre kadar yukarısında nehrin önüne bir-bir buçuk metre yüksekliğinde bir set çekilmiş. Bu yüzden geride kocaman bir göl oluşmuş. Kayıklarla geziliyor ve sular Manavgat şelalesindeki gibi düşüyor. Aslında büyük bir akarsu değil ama önüne set çekilince büyükçe bir göl ve suların düştüğü yerde bir şelale görüntüsü veriyor.

Yapay gölün solunda çok büyük bir park var

Kıyıdaaki parkta da her tür estetik ve zarafet düşünülmüş. İki saat kadar da buralarda dolaştıktan sonra otele dönüp bir saat kadar dinlenip sonra Sari notlarını yazmaya başladım. Araya yemek ve duş da girince yine gece 01.00 oldu.

Sabah 07.30'da kalkıp saat 10.00'a kadar resimlerin nerede bitip nerede başladığını belirleyip ayırdım. Eşyaları toplayıp hazırladım. Saat onda otelden çıkıp bir taksi ile Gorgan taksilerinin bulunduğu Hilali Ahmer Meydanına gittim.

SARİ'DEN GORGAN'A

Durakta bileti kesip veren kişi oturma yerini göstererek “Taksinin dolmasını bekle” dedi. Bilet beş Humeyni’ydi. Taksi dolunca öne bir bayan oturmuştu. Ben resim çekeceğim için öne oturmam lazım dedim. Bayan tek onun için arkaya oturuver dediler.

Ben “Hayır bayan öne otursun ve bir müşteri daha gelince gitsinler. Ben bir sonraki taksiyle gideyim” dedim.

Bayan kalkıp arkaya geçti. Fakat baktım arabanın camı çiziklerle doluydu. Çektiğim resimler berbat çıkacaktı. Zaten bayanın arkaya erkeklerin arasına geçmesi de içime sinmemiştii.

Sari'den uzaklaşınca epeler belirdi ve arazi dalgalanmaya başladı

“Ben sonraki taksiyle gideceğim” dedim ve indim. Tabii ki, bu dedim dediler hep dillerin karışımı ve en çok da tarzancaydı.

Bir sonraki arabada ön koltuğu bana ayırdılar. Sarinin çıkışından 5-10 km sonra arazi belli belirsiz dalgalanmaya başladı. Gülistan eyalet sınırında dalgalar sertleşerek, tepeleşmeye başladı. Fakat kısa bir süre sonra yine kıyı ovasına çıktık. Hazar 5-10 km uzağımızda yola paralel uzanıyordu. Yol yer yer Hazara yaklaşıp uzaklaşıyordu.

Mazenderan'dan Gülistana geçişte bitki örtüsü

Bağlar, bahçeler ve pirinç tarlaları Gülistan eyaletinde de vardı. Ama burada buğday, arpa gibi kuru tarım ürünleri ön plana geçmişti. İçerde dağlar daha yüksek ve arazi her ne kadar dümdüz gibi görünse

de, dağlarla Hazar arasında eğim epeyce vardı. Elburuz Dağları yine ormanla kaplı ve ova yine yeşildi; ama Mazenderan kadar değildi.

Daha doğrusu Mazenderan Karadeniz iklimi ise Gülistan Akdeniz iklimiydi. Aynı denizin kıyısında nasıl olur dersenez, sanıyorum hakim rüzgar kuzey doğu, yani poyraz olmalı diye düşünüyorum.

Çünkü Hazar'ın Güney ve Güneybatı kıyılarında vahşi bir tabiat varsa, buraların yağış ve nem oranı yüksek demektir. Güney doğuyu poyraz tutmadığından burada tam bir Akdeniz iklimi var. Bitki örtüsü de ona göre daha seyrek.

Ovanın arka planında dağlar

Fakat Sari gibi Gorgan (Gürgan Cüzcan) da denize fazla uzak değil. Ve buraya gelirken denizle Gorgan arasında ufak tepeler dışında hiçbir dağ aşmadık. Yani kıyı ovası buralara kadar devam ediyor. Bu yüzden bitki örtüsü ve ürünler de aynı.

Gorgan'a yaklaşırken duble yol

Fakat kuru tarım alanlarının genişlemesi ve narenciye bahçelerinin yanında meyve bahçelerinin de çeşitlenmesi, kıyı ile farklılıkları ortaya koyuyordu. Bir de bugün burası çok sıcaktı. Bilmem kıyılarda da aynı sıcaklık var mıydı?

GÜLISTAN EYALETİNDE GORGAN

Sari'den çıkıp iki saatlik bir yolculuktan sonra Gorgan'a geldik. Taksiye otel sorunca inme dur işareti yaptı ve öteki yolcuları indirdikten sonra beni Hayyam Otele götürdü. Aslında geri dönüş yolu üzerinde ve 500 metre mesafede olmasına karşın iki Humeyni fazladan aldı; ama ben razıyım. Hayyam otel İmam Humeyni Bulvarı üzerinde merkezde ve oldukça iyi bir oteldi. İnternet dahil her türlü ihtiyaç düşünülmüştü ve geceliği 32 Humeyni idi. Otele yerleşip bir duş aldıktan sonra resepsiyonunda bir de yemek yedim ve saat 14.00 oldu. Bir saat uzanıp saat 15.00'de dışarı çıktım.

Gorgan'a giriş

Farsça adı Gorgan olan şehir Gürgan veya Cürcan olarak da anılmakta olup eski adı Esterâbâd'dır. İran'ın kuzeydoğusunda bulunan Gülistan Eyaleti'nin yönetim merkezi olup yüksekliği 155 metre ve (2016) nüfusu 350.000'dir.

İmam Humeyni Meydanından, Şehirdari Meydanına doğru daha 150-200 metre gitmeden solda dar bir sokakta pazarı gördüm. Pazar Cuma nedeniyle yok gibi bir şeydi. Yalnızca sebze meyve satıcılar vardı. Onlara İmam zade Nur'u sordum. Hemen şurada dediler ve birisi "Ben oraya gidiyorum, gel benimle" dedi.

İmam Zade Nur Türbesi

Eski ev ve yapıların arasından İmam zade Nur'un Türbesine vardık. Türbe ve çevresinin fotoğraflarını çekip geri döndüm.

Gorgan'da eski evler

GORGAN

Gorgan'da İmam Humeyni bulvarında
 Yerleşince Hayam otele
 Çıktım Şehirdari meydanına...
 Sonra biraz ilerleyince
 Parkı şehir bulvarında
 Muhteşem bir park çıktı karşıma
 Şah Rıza Pehlevi'den kalma.

Geçmişten günümüze bir esinti
 Zamanda sarhoş bir gezintidir.
 Ve bilinmez içinde neler, neler gizler
 Gorgan'ın ahşap, kerpiç evleri.

Faydasız merkezde yaşanan an
 Faydasız doğanın güncelliği.
 Kent merkezinin dar, arka sokaklarında
 Yakalarsın Gorgan'nın geçmişini.

Geçmişten günümüze bir esinti
 Tarihte ters yönlü bir gezinti
 Ve nostaljik bir nağmenin mısralarıdır
 Gorgan'ın avlulu, kerpiç evleri.

Gorgan'ın tarihi taş yapıları
 Koyu çınar gölgesi sokakları
 Cennet gibi parkları, meydanları
 Aklımda kalacak hep
 Sıcak kanlı sevecen insanları

Gorgan'da bir Meydan

Tekrar bulvara çıkarak Şehirdari Meydanına vardım. Meydanın ortasından dağılan bulvarlardan Park-ı Şehir Meydanında biraz ilerledikten sonra sağda güzel bir parka geldim. Park-ı şehir, Şah Rıza Pehlevi'nin Gorgan'a geldiği zaman kaldığı evinin bahçesiymiş. Ev de parkın içinde ve muhteşem bir köşk. Enzeli ve Ramsar'da da şahın saray veya otellerini gördükten sonra demek ki, Şahın Hazar kıyında veya güzel yerlerde hep evi veya sarayı varmış dedim. Diktatörlerin saray sevdası tarihsel bir kalıtmı demek ki.

Park büyük ve çok bakımlı bir botanik bahçesi gibiydi. Devasa ağaçların yanında değişik çit ve süs bitkileri, havuzu, bitki tüneli gibi oturma yerleri vardı.

Rıza Pehlevi'nin Sarayının bahçesi olan park

Heyyet-i Ebul Fazlı türbesi

Parktan çıkıp bulvarda biraz daha yürüyünce park-1 Şehir Meydanına geldim. Buradan sola giden bir bulvara girdim. O da Polis ve askeri binaların olduğu ve meydanında bir heykel bulunan başka bir meydana çıktı. O meydandan Park-1 şehir bulvarına çıkan kısa bir cadde vardı, onu izleyerek parka geri dönüp burada oturup biraz dinlendim.

Mescit-i Cami

Bitki tüneli gibi oturma yerlerinde baya bir hava akımı vardı serinledim. Birkaç cadde ve sokağa daha girip çıkarak üç saat dolaştıktan sonra 6'da otele dönüp bir saat yatıp dinlendim.

Saat 19.00'da yeniden sokağa çıkarak bu kez de İmam Humeyni den Şehirdari meydanına ters yönde yürümeye başladım. Biraz yürüdükten sonra çarrah denile dört yola geldim. Burada sağda bir cami ve bir ziyaret yeri vardı. Yan yanaydı. Cami fazla özelliği olan bir cami

gibi değildi, ama yandaki yere yoldan geçen herkes uğrayıp elini yüzünü sürüyor, dua edip duvarları öpüyordu. İmam azamın ayak izi, varmış o kulenin içinde hangi imam zade kimin nesi bilen yok.

Gorgan'da bir meydan

Bu arada, orada Azeri bir gençle karşılaşınca merak ettiğim her şeyi ona sordum. O da bilmiyordu ama tüm duvarları öpmüştü. Benim için soruşturdu. Hz. Heyyeti Ebul Fazlı'nın ayak bastığı yermiş. Mezarı falan değil. Ve Hz Ali'nin kardeşiymiş. Azeri genç böyle bir yer daha var yakında diye beni oraya götürdü. Orada da bir mezar vardı ve insanlar aynı biçimde yüz sürüp dua ediyordu ama kim olduğunu hiç kimse bilmiyordu.

Orayı ziyarete gelen 4-5 kişiye sordu Azeri delikanlı herkes İmam zade diyor ama hangi imamzade olduğunu bilmiyordu.

Burada Azeri gençten ayrılarak çarrahtan ileri devam ettim büyük bir meydana geldim. Buradan sola giden caddede biraz yürüyüp dönerek tekrar İmam Humeyni bulvarına döndüm. Saat 21.00 geliyor ve ortalık kararmıştı. Otele döndüm.

Gülistan Eyaletinin başkenti Gorgan'da bir park

Gorgan'ın hemen her şeyi Sari ile aynı gibiydi. Orada hayran kaldığım çınar gölgeleri altındaki yollar ve kaldırımlar burada da fazlasıyla mevcuttu. Hatta burada sanki çınarlar daha bir devasa görünüm-lüydü. Caddeler kaldırımlar ve kenarındaki dükkanlar da hep aynıydı tek fark burada bugün Cuma olduğundan her yer kapalı ve sokaklar boştu. Binaların yüksekliği çınarlardan daha azdı.

Caddelerin hemen gerisinde hapsedilmiş bir tarih yatıyordu. Sanki görünen sokaklar, caddeler çınarlar hepsi de arkasında daha derin bir tarihin izlerini gizliyordu. Akdeniz tipi daracık, ara sokağa girdiğiniz anda kerpiç veya benzeri yerel malzemeyle yapılmış çeşit çeşit eski evler. Kimi terk edilmiş, kimi yıkılmaya yüz tutmuş, kimi ayakta kalmaya çalışıyor.

Meydan

Nihayet Gorgan'da da zamanım doldu, bu sabah saat 09.00'dan önce de otobüse binmem gerekiyordu. Çünkü dokuzda binsem on saat sonra on dokuzda Meşhet'te varacaktım. Karanlığa kalırsam otel bulmakta zorlanırım diye düşünüyordum.

Aslında bugün de Gorgan'da gezip, yarın akşam Meşhed'e gitmeyi de düşündüm. Gece yolda geçer, sabah varır otele yerleşir ve sabahtan gezmeye başlarım diyordum.

Gorgan'da tarihi evler

Fakat bu cazip gibi görünse de uykusuz bir geceden sonra ertesi günün gezisi hem verimsiz ve hem de işkence gibi oluyordu. Ve asıl önemlisi de Gorgan'dan Meşhede 600 kilometrelik bir coğrafyayı karanlıkta görmeden geçiyorsunuz.

Oysa benim için şehir merkezleri kadar şehirlerarası yol boyundaki yerleşimler, iklimler, tarlalar, çiftçiler ve kırsal yerleşimler de önemliydi. Çünkü aradaki geçişleri kavramadan şehirlerin fark veya benzerliklerinin nedenlerini de kavrayamazdım.

Gorgan'dan çıkış

Yol uzun olduğu kadar farklı coğrafyalardan geçeceğim için hiçbir şeyi kaçırmadan izlemem ve fotoğraflarını çekmem gerekiyordu. Bunu şoföre söyleyince en öndeki boş bırakılan ilk sırada istediğın yere otur dedi. İran'da yolcu otobüslerinin ilk sırası (1-2-3-4 nolu koltuklar) satılmıyor, boş bırakılıyordu.

GORGAN'DAN MEŞHET'E

Sabah uyandığım da saat 07.30 olmuştu. Hemen kalkıp mevcut nevale ile iyi kötü bir kahvaltı yaptıktan sonra çantaları topladım. Kabloları toplarlarken, fotoğraf makinesini şarja bağlamadığımı fark ettim. Oysa en gerekli olan oydu. Hemen şarja takıp, yarım saat beklemeye karar verdim. Bu arada fotoğrafları düzenleyerek zamanı değerlendirmeye çalıştım.

Tam şarj olmamıştı ama saat 09.00'dan önce de otobüse binmem gerekiyordu. Çünkü daha geç binersem Meşhet'e karanlıkta varırım diye endişeleniyordum.

Gorgan çıkışında Duple yol ve şairin heykeli

Meşhet'e giden duple yol

Onun için gündüz gitmeyi ve zorunlu olmadıkça gece yolculuğu yapmamayı tercih ediyorum. Geçen sene Urmiye'den Kirmanşah'a sadece akşamları araba olduğu için gece gitmişim. Bu yüzden o arada geçen 12 saatlik coğrafyayı hala merak ederim.

Neyse ki, saat dokuz arabasına yetiştim. Gorgan'ın otogarı, Sari'deki gibi yol üstü yazıhane şeklinde değildi. Otogar ve çevresi ile Gorgan çıkışındaki cadde ve meydanlar da güzeldi. Çıkışta bir meydana bir heykel vardı. Şoför: "Şair Mir Demat dedi.

Gorgan'dan çıktıktan sonra aynı geniş ova, aynı bitki örtüsü, aynı biçimde devam ediyordu. Ali Abad'a doğru sağımızda dağlar belirmeye başladı ve arazide hafif bir dalgalanma olduysa da, fazla sürmedi. Ova yine dümdüz ta Hazar kıyılarına kadar uzanıp gidiyordu. Dağlar da ormanla kaplıydı.

Ali Abat'ta da Arazi uzunca bir süre düz ova olarak devam etti

Bir süre sonra Hazar'a daha yakın gitmeye başladık. Deniz görünme de ovanın bittiği yeri kestirmek mümkündü. Gerçi Irak çölünün sis tabakasından görüş mesafesi on- on beş kilometreyi geçmiyordu.

Fakat coğrafya değişirse de bitki örtüsünde değişiklikler fark ediliyordu. Özellikle yapılan tarımda kuru ziraat ön plana geçmiş, pirincin yerini buğday, arpa gibi kuru tarım ürünleri almıştı.

Bu arada büyükçe bir şehre geldik. Gümbet dediler. Gonbad veya (Gümbet-i Kavus) büyükçe bir şehir görünümündeydi. Bulvarları meydanları çok güzel bir peyzaj mimarlığının ürünüydü. 150 bin nüfuslu şehir için Türkmenlerinin şehridir diyorlardı.

Azad Şehirde meydan

Burada otobüs garaja girip yolcu aldı. Garajda birisine burası Türkmen şehriymiş doğrumu dedim.

“Belli beli... Buranın hemen hepsi Türkmendir. Mazandarani ve Farsi azdır” dedi.

Burada da yeşil alanlar bağlar bahçeler vardı. Dağlar ormandı. Çünkü şehrin yüksekliği 50 metre olduğu için hazar iklimi burada da devam ediyordu.

Ama ovanın yarısı da sapsarı hasat edilmiş tahıl alanlarıyla kaplıydı. Anlaşılan Gumbet, deniz iklimi ile karasal iklimin geçiş yerindeydi.

Gerçi pirinç yetiştirmek için bol su olmadığı için de kuru tarıma yönelmiş olabilirler. Diye de düşündüm.

Gonbad-ı Kavus

Arada pek çok köyler vardı ve bazıları birleşik gibiydi. Ben bunlardan belli bir büyüklükte olan ve tabelalarda mesafe yazılı olanlarını not ettim.

Minuder'de küçük bir şehir olup, aynı coğrafya aynı özelliklerle burada da devam ediyordu. Yalnız dağlar biraz daha yükselmeye başladı.

Kalikeş de büyükçe bir kent. Dağlar da uzaklaşınca sonsuz bir ova görünümünde. Coğrafya ve bitki örtüsü aynı. Fakat buraya dek göremesek de solda ovanın bittiği yerde Hazar'ın varlığını hissediyorduk. Ama Sadık Abad'a doğru Sağda dağlar yola yaklaşırken solumuzda da dağlar belirdi ve bir boğaza girdik.

Arazi yükseldikçe kırsalda ekim dikim alanları azaldı

Boğaz dediysem hani sarp dik dağların arasında bir boğaz değil. Yassı tepelerin arası gibi düşünmek gerek. Zaten hiç dik bir yokuş çıkmadık ama sürekli yükseldiğimiz bitki örtüsünden belli oluyordu. Ve artık Gülistan Eyaletinden çıkmış Kuzey Horasan Eyaletinde yol alıyorduk.

SON